

The Project Gutenberg eBook of Bukfenc, by Gyula Krúdy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Bukfenc

Author: Gyula Krúdy

Release date: December 2, 2012 [EBook #41539]

Language: Hungarian

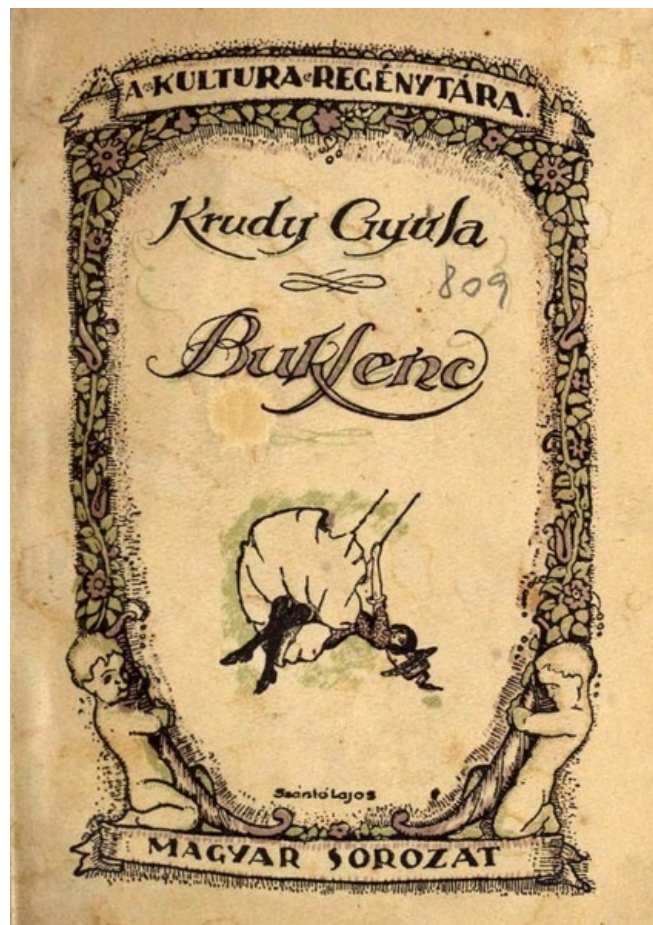
Credits: Produced by Albert László (This file was produced from images generously made available by The Internet Archive/Canadian Libraries)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BUKFENC ***

Megjegyzés: Az eredeti képek elérhetők innen:

<http://archive.org/details/bukfencgyu00krudoft>

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>

A KULTURA REGÉNYTÁRA

I.

KRÚDY GYULA

BUKFENC

BUKFENC

ÍRTA
KRÚDY GYULA

1918
A KULTURA KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 5.

Minden jogot - a fordítás és filmre átdolgozás jogát is - fenntartjuk.

Copiright 1918 Budapest
BY KULTURA KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Krausz J. és Társa könyvnyomdája, Budapest, V., Falk Miksa-utca 15.

Ez a könyv az ifjuság himnusza.

Mondhatnak bármit a rövidlátók, akik csak a nyomtatott betűket ismerik, de nem olvassák el tünyságból vagy ostobaságból a sorok közé font szarkalábakat, amelyek a könyvek repkényei, mint a várfalakon a történelem örökzöldjei. Ebben a könyvben az ifjuság romlatlansága, egyedül üdvözítő tavasza és mindene fölötti létjogosultsága van dicsőítve. Aminthogy nem is nagyon érdemes élni azután, amint az ifjuság elmúlt.

Mi az ifjuság?

Amikor éljük: nem is tudjuk.

Amint elmúlt: a templom köveihez verjük érette a homlokunkat.

Az egyedüli jó, amit az élet nyújthat. A szent, amelynek minden szabad. A bátor, amely mindent megbír.

Sokszor hallott szavak ezek, mint a tavasz unalma; és mégis tavasz nélkül érdektelen volna az esztendő.

Az a virágos patak, amely a zsendülő életen átfut, mint egy remegő álom; az a hajnali virág módjára nyilogató életöröm, amely az iskolába szorított leányok és fiúk vérében árad; az a szerelemáhitás, amely oly természettől kapott ajándéka az ifjuságnak mint töretlen szeme és üde lábszára; a csóknak gyönyörű vágya, az életnek az életkortól megjelölt megkezdése: - korunkban mindenféle társadalmi szokásokkal és törvényekkel van visszafojtva, mint a palackba a szellem.

Miért nem szabad akkor kezdeni a szerelmet, amikor a természet erre jelt ad? A hold és a tenger elég észrevehető formában közlik a nőiágon lévővel, hogy immár kiléptek a tudatlan gyermekkorból. A fiúk is megizmosodnak, mint megannyi fiatal bikák, férfiak lesznek, akiknek szabad meghalni a hazáért, de a szerelmet törvényes formájában még nem ismerhetik.

Talán épen azért jutott eszembe ez a regény, mert korunkban, 1917-ben oly eltünedezőben van a fiu nemen levő ifjuság, hogy ijedten kell felkiáltani: mi történik majd a bánatos csillagon született nőnemű ifjusággal?

Ha itt-ott busitók is a következő lapok, nem szabad soha sem elfelejteni, hogy azért íródtak, hogy setétségen, jégen, havon át tisztábban ébredjen fel a szent és igaz szerelem, amelyet a

I.

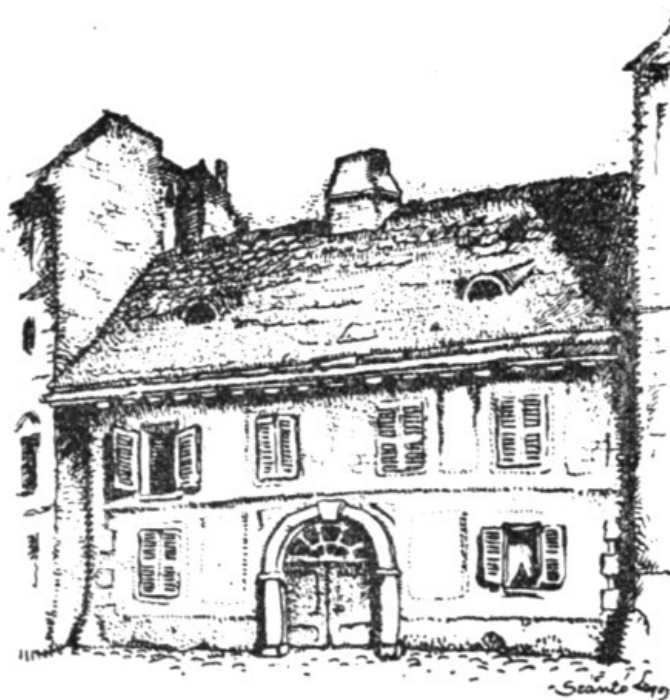
Gyöngyvirág gyermeksége.

-3-

Gyöngyvirág az életet és a halált nagyanyja házában, a kecskeméti-utcában kezdte megismerni.

Zöld zsalugáteres, kopott egyemeletes ház volt, ahol Gyöngyvirág ifjuság töltötte egy bezárt szobában. Sokáig nem tudta, hogy a nagymamát »grófnénak« hívják Pesten és a »bontonhoz tartozik,« hogy a valamire való gavallér bemutatkozzon a nagymamának.

-4-

Zöld zsalugáteres, kopott egyemeletes ház volt.

Napközben többnyire csendes volt a ház. A szobalányok szinte titokban szellőztették a háromszoros függönyű ablakokat. Tollseprővel separték össze a szivarhamut a szőnyeggel borított kis szalónokban. A földigérő tükrök - néhol a mennyezet is tükörrel volt borítva - megifjodtak. A széles francia ágyakban megforgatták a gummilabda rugékonyságú matrácokat, simulékony szarvasbőröket, a pehelylyel tömött párnákat és Flikné, a gazdasszony sajátkezüleg kötötte meg a színes szalagcsokrokat a fehéreneműben. Csak a legritkább esetben árulta el valamely ott felejtett tárgy e csöndes, szinte titokzatos szobáknak lakóit, néha egy féligszivott fekete szivar, máskor egy elfelejtett selyem harisnyakötő, lepattant gyöngyházgombocská vagy elhullajtott hajtü, ópiumos cigaretták fáradt füstje, kidöntött pezsgősüvegnek fanyar savanyúsága, elrepült párfómöknek szinte halotti szaga, a tiltott szerelemnek lábujjhegyen való osonása, a vastag falba fojtott kacagás és sirás, fénylő cipőjü selyemruhás nőknek lihegő tovasietése és dohány- és szénaillatu előkelő uraknak unott lépegetése... Ilyen dolgokat érzett Gyöngyvirág nagyanyja házában, amikor őrizetlen délutánokon néha végigszaladt az emeleten, amíg a szobalányok a földszinten egy véres szobát dézsákból mostak, ahol egy nő az elmúlt éjszaka felvágta az ereit.

A falakról a mezitelen nők fénylő képei, versaillesi tájképek, hattyus tó-részletek, piroskabátos lovagok és puderezott fejü dámák meglepetten néztek a kékbabosszoknyás, leeresztett haju gyermekleány után, aki félcipőiben, szívére szoritott kézzel, de mohó kíváncsisággal futott végig az elátkozott szobákon, amíg a csengő alig hallhatólag megszólalt a kapu alatt, amint kívülről egy lázas, eltökélt vagy bizonytalan női kéz megrántotta a „grófné“ kastélyán a szakállas oroslánfejet.

-5-

Az egyik szalónban, ahol a ház látogatói várakozni, toálettet csinálni, tükörbe bámulni szoktak, amíg a nagymama megjelölte nekik a „kék,“ „piros“ vagy „mór“ szobát, Gyöngyvirág könyveket fedezett fel. Beniczkyné piroskötéses regényei, továbbá néhány könyv Zolától, a Szentek élete, néhány német regény és Hoffmann-tól a Bűn és erény, valamint Kossutány Tamás Hires bűneseteinek története heverték egy éjjeli szekrény fiókjában. A könyveket nők hozták magukkal, akik itt a várakozás óráit olvasgatással töltötték, aztán a könyvekkel együtt a ház emlékét is elfelejtették. Kisurrantak a kapun, néhányat köhintettek a téli est kódébe, vagy nagyot lélegzettek a piroslámpásos tavaszi estből. Emelt fővel fordultak be a koronaherceg-utcába, hogy a kívánatos és tiszta fehéreneműs kirakatokat megnézzék.

Gyöngyvirág leginkább egy kereskedelmi számtannak, egy francia nyelvtannak és két arckép-

albumnak örült. A tanuló-könyvekből tudást merített, - mert szegény tanulni szeretett volna, mint Hugonnai Vilma, aki példaképe volt minden fiatal leánynak. (A nagymama nem sok lelkesedést mutatott az ilyen tervek iránt. Ő falusi földesasszony óhajtott egyszer lenni. Kivonul majd a birtokára a kutyáival, szobaleányaival, a házmesterével és az unokájával.)

Az arcképalbumok viszont az ismeretlen, messzi életből mutattak neki arcokat és figurákat, mint a vitorlás hajókat látja álmában a fiugyermek, aki Verne regényeiből való szigetekre vágyakozik.

-6-

(Későbbben, mikor kirepült a zöld házból, találkozott egyik-másik arccal az album gyűjteményéből. Csupán az lepte meg, hogy a diszmagyaros, frakkos urak, akik kiviaszkolt bajuszszal, megnyirt szakállal, hódító tekintettel pillantottak reá gyermekkorában, mily furcsa változásokon mentek keresztül. A Calderoni-boltja, ahol a nagymama az arcképeket beszerezte, még ismeretlen volt Gyöngyvirág előtt és a kisleány azt hitte, hogy e csinos, előkelő urak egykor mind a nagymama kedvéért hagyták itt arcképeket.

Károlyi Istvánt csaknem megszólította a muzeumkert mellett, amint a májbajosarcu főúr finom cipőiben tovabballagott. De ismerősen pillantott a délceg Apponyira, a sodrottbajszu, szélesvállú Elek ezredesre a lengő vörös szakállu Tillerre, a ragyás Gerendayra, Festetics hercegre, - csak azt nem tudta, hogy melyik az igazi, mert a Festeticsek már száz esztendő óta valamenyien egyforma, osztrák-hivatalnok szakállt viselnek; - Somogyi Móra, az őszhaju gladiátorra és Mannheit Jaquesre, a bozontos Rigolettóra nézett az utcán és már nem emlékezett, honnan ismeri őket. - A kürtőkalapos, gólyalábu Dréher, a ragasztott bajuszu, szinte álarcos lovag Freystädler, a lírai költő szívü és tőkepénzes arcu Kohner Jenő, Erzsébetkirályné lovagja, a deli Orosz György főhadnagy, a felvidéki nők arcképalbumából való Sennyey Géza, Prónay báró, a magyarruhás protestáns főúr, a hajadon fővel járó Salamon, a pirosszékfűs Péchy, a fürtösfejű Krausz Simon, a szép Gillió hadnagy, a nőket harcsavadászatokkal mulatató Polónyi Géza, Bárczy Pista, a legjobb táncos, az öregségére, „mucus“-nak dédelgetett nők hive: Batthyány Elemér, a torreádor megjelenésü Bródy Sándor, a szőke szakállu Ambrus és az ifju Csekonics: egykor majd újra megelevenednek előtte a nagymama albumából; a gyermekkori képeskönyv figurái azonban mind megannyi Rip van Winklék, akiket csodálkozva nézett Gyöngyvirág nagyleány korában. Elgondolkozott, hogy az arcképalbum pesti gavallérjai nem maradtak örökké fiatalok.

-7-

Ugyanígy volt a nőekkel, akiket az album második kötetéből ismert.

A nagymama az akkori Pest valamennyi szépasszonyát, leányát kötetbe gyűjtötte.

Gyöngyvirág néha bátorságot vett és megkérdezte Flikknét, a gazdasszonyt egyik másik feltűnő szépségü, turnéros, frufus hölgy nevérol.

- Esterházy hercegné, a nagymama legjobb barátnője, - felelt a gazdasszony és tovább sepet.

Ha másik hölgyet kérdezett Gyöngyvirág, ugyancsak rövid választ kapott:

- Sina báróné, mindennap nálunk teázik.

A féleszü gazdasszony szerint a nők arcképalbuma csupa Esterházy hercegnőből és Sina bárónéból állott, mert több arisztokrata nevet nem ismert.

Gyöngyvirág aztán látta ezeket a nőket is... Sokára, midőn virágot árultak, páholyt nyitogattak, luftballont eresztettek. Hervadt, semmitmondó arcukra nézett és kereste rajtuk a régi szépség, a gyermekkori álmok nyomait.

Soha sem lelt fel semmit gyermekkorából.

-8-

Tehát ez előkelő társaságban töltvén napjait, mindinkább vágyakozott ki a világba bezárt szobájából.

- Szívesen elküldenélek valahová, de félek, hogy elromlasz, mint a többi. Egy ártatlan lelket meg akarok tartani Pesten, legyen kinek a tiszta kezét megfogni, ha Ninive módjára elpusztul a város, - mondogatta a „grófné“, ha unalmas délutánokon néha meglátogatta az unokáját a szobájában.

A gyermek tanulókönyvei, ceruzaszagu füzetek és tintás papirosai között lesütött szemmel üldögélt. Félt a nagyanyjától, mert mindenhatónak tartotta. Mielőtt a rossz cselédeket elküldte a háztól, mindig bezáratta őket a kapitányságon. A házmestert sajátkezüleg megfenyítette. És a legtöbb nőnek, férfinak csókra nyujtotta a kezét, midőn küszöbét átlépték.

Gyöngyvirág egyszer véletlenül látta midőn a délelőtti órákban a boglyasfejű, mosdatlan „Esterházy hercegnőnek“ a nagymama parancsára ajtót mutatott a gazdasszony és a legcsufabb szidalmakat kellett elszenvedni a szegény hercegnőnek.

Máskor ugyancsak a nagymama rendelkezésére egy becsipett gavallért taszítottak le a lépcsőn, hogy az csaknem a nyakát törte.

- Vajjon mit vétettek ezek, hogy a nagymama ily kegyetlenül bánik velük? - kérdezte magában Gyöngyvirág.

Ezenkívül egy nagy fekete kutya volt a háznál, egy neufundlandi, borjunagyságu eb, amely a legjóságosabb lény volt a városrészben, ámde erejétől mindenki félt a kerületben.

Maxnak hívták a jó kutyát és a nagymama néha megengedte, hogy „barátnői“ különös

-9-

kitüntetésként sétálni mehessenek a hatalmas ebbel. Rendesen estefelé történt a séta és Max mindig egy férfikalappal a szájában nyitotta ki a kaput. Különösen elegáns uraknak lekapta a fejükről a cilindert és futólépésben vitte a zöld ház felé. A nagymama barátnője és a hajadonfős ur a kutya üldözésére indultak, így okvetlen találkoztak a zöld ház kapujában s többnyire nem bánták meg a találkozást.

Max a kalappal szájában úgy nevetett, mint egy örömapa. „Sina báróné“ gamáslit és háttakarót himzett Maxnak és a ház többi látogatói is kitüntették szeretetükkel az okos kutyát. Ámde Max senkit sem szeretett, csupán Gyöngyvirágot, akinek ajtaja előtt, a küszöbön feküdt éjszaka, mint egy oroszlán és egyszer a nagymama felé kapott, midőn éjfél tájban végigment a félreeső folyosón.

- Te bolond - kiáltotta a „grófné“ - csak kártyát hozok a kamarából.

Éjszakánként néha fojtott zongoraszó hallatszott távolról egy szobából; a női hangok úgy hangzottak, mint az Arany Szarvról, mikor zsákban fojtogatják őket; a férfiak kacagása kísérteties és megdöbbenő volt, Gyöngyvirág riadtan gondolt az arcképalbum vőlegényeire, arisztokratanyugalmu gavallérajaira, vajjon ők nevetnek ily durván az éj óráiban? Máskor a véletlen folytán kihallgatott egy csendes fáradt beszélgetést a függöny mögött, midőn már nem volt ideje elmenekülni a szalónból. Tekintélyes, kürtőkalapos, őszbecsavarodott ur volt a jövevény s karjait a kezelőjében úgy lógatta, mint egy szélütött, az ádámcsutkája le és fel járt magos gallérijában, bús szemét a szőnyegre meresztette.

- Ha volna valaki, aki hasonlítana az elvált feleségemhez... mormogta és nem mert a nagymama szemébe nézni.

A „grófné“ figyelmesen vizsgálta az átadott arcképet. Keskeny ajka mosolygott:

- Talán személyesen őnagysága jönne ide.

Az őszes uriember minden tagjában remegve emelkedett fel. Eltakarta tenyerével szemét.

- Nem... Ezt ne mondja - kiáltotta hörögve. - Az egy szent nő.

A nagymama vállat vont és az ajtóig kísérte látogatóját.

Ezen az éjszakán azt gondolta Gyöngyvirág:

- El fogok szökni a boldogtalan háztól és magammal viszem Maxot.

Kilopózott szobájából és megölelte a bolond nagy kutyát, amely lompos farkával úgy verdeste a küszöböt, mint a dobot.

II. Gyöngyvirág szerelme.

Tizenhárom esztendő volt Gyöngyvirág, midőn megismerkedett azzal a különös érzéssel, amit az életben hol kinnak, hol boldogságnak neveznek. Néha csak annyi, mint egy átutazó felhő emléke a háztetőn, máskor pók, amely a ház sarkában tanyáz és halálos hurkot fon. Nem mindennapi jövevény, az életben csupán néhányszor látni őt átkocsizni a tájon. Napfogyatkozás, amelyre megrendülünk. A költők többet daloltak róla, mint az Istenről. Szerelemnek hívják.

A Fips-féle nőiskolába járt nyári hónapban, midőn a nagymama a Svábhegy eldugott villájában nyaralt és a gazdasszony Max társaságában fogadta a zöld ház látogatóit. A nagymama soha sem tudott aludni éjszaka, kezeit tördelve járt-kelt a villa bozontos kertjében.

- Kilopják a szemem, - mondogatta.

De reggelre eszébe jutott előrehaladott kora, megrongált egészsége.

- Legfeljebb te örökölsz majd kevesebbet, - mondogatta szemrehányólag és vadul belekapott a bontófésüvel Gyöngyvirág hajába, amely oly színű volt, mint a vörösrez és sűrű mint a liszt. A »grófné« gyermekkorától mindennap megfésülte, mintha a másvilágon ezért külön jutalom járna, aztán nem törődött tovább a gyermekkel.

Ugyancsak reggelenként, midőn a madarak égbeszállóan énekeltek isten bokrain, a bárányfelhők megcsókolták a hegyhátak mezőit, mint az ébredő gyermekeket, a nagy fák kinyújtózkodtak, mint a teremő óriási szolgálói felkelés után, Gyöngyvirág a nagymama társaságában szorgalmas vizsgálat alá vette a zöld ház gazdasszonyának számláit. Flikné cselédírását, amelyet mindenféle elhullajtott papirdarabokra, látogatást bejelentő sürgönyblankettákra, elhasznált levelezőlapokra jegyzett, a nagymama üveg nélkül nem tudta volna elolvasni. A pápaszemet pedig odahaza hagyta, miután nyaralni ment. A vetőkártyákat tapintással is felismerte.

A gazdasszony számlái körülbelül elmondták az előző nap történetét a zöld házban:

Bevettem:

Szobáért	52.- frtot
Egy régi adós, a zöldesernyős ur, akit egyszer leöntöttünk az emeletről	5.- „
A veres asszony adósságra	8.- „
Behajtottam a pulykatojás arcú leányon, mert jótálltunk érte a Mandlnál	7.- „
Házmesterpénz	10.- „
Ajándék szobalánynak	3.- „

Kiadtam:

-13-

Szappanért	7.- frtot
Mosónénak pálinka	-.80 „
Házmesternek füttyülő, a melylyel kocsit hiv	-.30 „
Bluzra a veres asszonynak	8.- „
Piac	9.- „
Házmesternének meghalt a rokona	2.- „
Nagyságos urnak	10.- „
Nagyságos urnak éjjel	12.- „
Nagyságos urnak kocsira	1.- „
Nagyságos urnak szivar és bor	-.80 „
Nagyságos urnak hordár	-.30 „
Nagyságos urnak zálogházi kamat	8.- „
Egy légycsapó	1.- „

Midőn a számla végére értek, a nagymama ingerülten kiáltott fel:

- Nem tudom, mire való a házmesternek a füttyülő? De csak kerüljek haza!

A titokzatos nagyságos urról soha sem tett említést a nagymama. Ez a nagyságos ur reggel jött és este távozott a házból, ahol egy félreeső szobában aludt. Délben nagy velőscsontokat, párolgó marhahusokat, frissen csapolt sört és Hölgycigaretét, valamint a bécsi Sport című lapot vitte a szobájába a gazdaasszony. Gyöngyvirág egyszer látta a cipőjét, midőn a szobalány tisztította. Nagy amerikai cipők voltak, egy óriás viselhetné volna. Gyöngyvirág máskor álmodott a cipőkkel. A cipők harmónikáztak. Majd egy bőrből való óraláncot talált a folyosón Gyöngyvirág. A nagymama gyorsan elkapta a kezéből.

-14-

- Ami nem a tied, ahhoz ne nyulj, - szölt szigoruan.

Egyszer hallotta füttyörészni a nagyságos urat. Azt képzelte, hogy szőke, felkunkorodó bajusza van. Teli piros ajka. Buta kék szeme. Lapos nagy körme. Maga borotválkozik a tükör előtt. A tükörbe bámult és hetykén füttyül.

A gazdaasszony számlája után, egy majoros szekéren utazott a városba, amiért a nagymama mindig átkozódva fizette meg a tiz krajcárnyi fuvarpénzt.

- Gazemberek ezek a svábok, - dühöngött. - De ugy is ősz lesz nem sokára.

A Fipsz-féle leányiskola egy szobából állott.

Az asztal féllábon élt, a divány ujságpapírossal volt kitömve, ételmaradékok heverték minden sarokban, édespálinkával telt piszkos üveg őrködött a kandallón, reménytelen szegénység és elhagyatottság közepette egy tőpörödött öreg zsidó emberke egyházi dalokat énekelt. Ő volt a tanári kar és igazgató egy személyben. Az ujságban hangzatos hirdetések jelentek meg a kitűnő kereskedelmi szaktanfolyamról, ahol két hónap alatt könyvvitelt, gyorsírást, kereskedelmi számtant, angol nyelvet meg lehet tanulni. Boldogtalan, elvált vagy özvegygyé lett asszonyok ragadták meg a megélhetésnek ezt a módját; elzüllött fiuk, akiket minden iskolából kicsaptak; reménytelen vidéki vénkisasszonyok; kviétált katonatisztek és a dusgazgazdag kecskeméti-utcai grófné vöröshaju, porcellán arcú unokája.

Az öreg zsidócska két forintot számított egy különóráért. A pénzt a nagymama papírosba csomagolta és óva figyelmeztette Gyöngyvirágot, hogy a kecskeméti-utcai házról említést tegyen.

-15-

- Egy svábhegyi majorosnak vagy a lánya. Szegények vagytok, állás kell, amelyből megélhetsz, mert én nem élek örökké.

Az öreg zsidócska már a lábát sem látta, a felesége ajtódorombözésén kívül egyebet meg nem hallott, (midőn is az ajtó alatti hasadékon át kicsusztatott rejtett helyekről való hatosokat,) az akadémiával levelezett és a héberek történetét írta már harminc esztendeje olyan betűkkel, amelyeket rajta kívül senki sem tudott elolvasni.

A falon Rezső trónörökös olajnyomatu arcképe függött s a doktor a királyfi halálával hozta kapcsolatba szomorú sorsát.

Ebben a szegény szobában ugy világított a háromlábú asztal felett Gyöngyvirág haja, mint a lopott kincs. Doktor Fipsz, bár közeledett a nyolcvanadik évéhez, minden vagyonát, a két ócska

szekrényt is beleértve, odaadta volna, ha megérintheti a tüneményes leány kezét.

Itt ismerkedett meg első szerelmével, akinek egy pár esztendeig a keresztnevét tudta. Imrének hívták a szerencsés fickót. Csöndes, elgondolkozó arckifejezésű, tétova fiatalember volt. Atyja gazdag magkereskedő, pesti patricius. Imre mindenféle szerkezeten törte a fejét, elfelejtett iskolába járni.

Most az öreg zsidócskától akarta megtanulni előre kialakított ötven forintért a kereskedelem tanulmányát, hogy majdan atyja üzletét átvehesse.

Imrének a haja a homlokába lógott és oly tiszta volt az arca, mint egy szenté. Cugos cipőben járt, sok különböző kihegyezett ceruza volt az oldalszékeiben, töltőtoll és notesz. Egy potrohos, aranyfogu, beretvált arcú szélhámos volt a barátja, aki mindenféle vállalatot akart alapítani. Gyanus, mosolygó, ravaszdi szemű férfiú volt s olyan fáradhatatlan sárga cipője volt, hogy Bécsig elmehetett volna gyalog. Halálfejes ezüst gyűrű volt a kisujján és a kapu előtt zsebregugott bottal sétálgatott, amíg a tanórának vége lett. Körülbelül 50 esztendő férfi volt, de egyetlen fehér szál sem volt hajában, bajuszában.

-16-

Olykor ketten is elkisérték Gyöngyvirágot a Dunáig. Mélyacsai ur, a vállalkozó szerette a tekervényes utcákat; azt mondta, hogy ezt pesti konfortáblisoktól tanulta. Utközben mindig üzletekről beszélt. Talán tizféle terve volt. Utazási irodát, kávé-ügynökséget, detektív-irodát és kis színházat akart nyitni. De célba volt véve egy ügynökség felállítása, amely a kliensek boldogságáról gondoskodik, nőket és férfiakat összehoz. Ezenkívül a furcsaságok boltját is megakarta nyitni az Andrassy-uton.

- A kisasszony ülne a kasszában, - mondotta hízelve.

Más napokon új tervei voltak. Kiszámította, hogy Pesten mennyi borraivalót kapnak a pincérek. Egy borraivaló intézetet akart nyitni, hol mindenki biztosíthatná magát a borraivaló ellen.

- A kisasszony állást kapna az irodánkban, - fejezte be a mondanivalóját.

Gyöngyvirág nem szerette az aranyfogu embert. Mindig olyan közel hajolt a leeresztett hajához, mintha le akarná ollóval metszeni. Bizonyosan van is a zsebében egy nagy kés, amellyel meggyilkolja éjjel a Dunaparton a nőket.

-17-

Egy napon hiába várták a kapunál Mélyacsai urat a gyermekek, a potrohos férfiú kockás nadrágja és sárga kemény kalapja nem tűnt fel a láthatáron. Egyedül indultak utnak és szótlanok voltak, mintha valóban pótolhatatlan lett volna Mélyacsai ur.

Imre a lánchidon és alaguton át kísérte Gyöngyvirágot.

Imre a lánchidon és alaguton át kísérte Gyöngyvirágot.

A Dunán úgy fénylettek a hajók az őszi napsütésben, mint a boldogság szigetei. Nem is lehet baja annak, aki aranyló szeptemberi délelőttön a Fecske fedélzetén a Margitsziget felé utazik.

Az alagutban volt egy fülke, ahol egyszer csókolózni láttak egy piroskalapu asszonyságot egy deres oldalszakállas, cilinderes urral.

-18-

Imre belépett a fülkébe és keresgélni kezdett a falon. Mintha valamely jelt, felírást, titkot kutatna. Hátranézett és Gyöngyvirág utána lépett.

Itt történt meg az első csók, amely Gyöngyvirág arcát érte. Odáig soha sem csókolta még senki. Talán csecsemő korában utoljára haldokló anyja, akiről csak annyit tudott, hogy feleszü vándormuzsikusnak volt a felesége. Vidéken céltalanul kóboroltak és Gyöngyvirág egy istállóban

született, mint a kis Jézus.

Nem is értette mindjárt, hogy mit tett vele a szentképarcu Imre. Megijedt, aztán hirtelen nevetni kezdett, mint aki valami nagy veszedelemtől menekült meg. A füle alatt, a nyakán érte a fiu szája, és hasonló volt az érzése, amikor egy lepke a Svábhegyen a hajára szállott. Érezte, hogy kis égő színes folt maradt nagyon fehér bőrén, amely talán soha sem mulik el. Vajjon mit fog hazudni a nagyanyjának, ha észreveszi? De még messzi van az Élesztő-villa.

A csók után megnyílt a gyermekek szája és végig a Krisztinán ezerféle dologról beszélgettek. Imre mindig Mélyacsai urra terelte a szót. Bámulta ezt az embert, mint egy istent. Ha egyszer megkapja anyai örökségét, Mélyacsait társául fogadja. A minap is lelökött a járdáról egy katonatisztet, aki a tyukszemére hágott.

Gyöngyvirág elfelejtette a parancsot és a nagyanyjáról és annak Kecskeméti-utcai házáról minden szégyenérzés nélkül beszélt. És kifejezte ama forró óhajtását, hogy szeretne elszökni a háztól.

- De hová mehetnénk? - kérdezte.

Imre összeráncolta a homlokát:

- Majd tanácsot kérek a barátomtól.

Gyöngyvirág nem mert ellentmondani, pedig irtózott Mélyacsai aranyfogsorától. Egyszer megharapja az az ember.

A svábhegyi utnál váltak el. Imre sokáig állott helyén és Gyöngyvirág vissza-visszanézett. A szeptember csodálatos pirosságokkal és sárgaságokkal festette be a hegyoldalt. Az erdőkön olyan veres foltok voltak, mint Gyöngyvirág nyakán. Vajjon ki csókolta meg az erdőt, hogy elpirult?

- Szerelmes vagyok, - ezt írta fel egy pad hátára Gyöngyvirág az Imrétől kapott ceruzával.

Mikor elolvasta a betűket, hamar összefirkálta a szavakat.

Óvakodva ment felfelé a hegyen, mintha egy gyémántgyűrűt talált volna az imént a városban.

-19-

III.

Gyöngyvirág eloltja a lámpást.

-20-

- Pénzt kell szerezni, - szólott mély, gyomorból jövő hangon Mélyacsai ur, midőn a gyermekek tervéről értesült.

Többször levette fejről sárga kemény kalapját, egy piros selyem zsebkendővel legyezte a kopaszságát, felhuzta meg levetette a keztyűjét.

- Uzsoráshoz kell fordulni, - mondta ki az első gondolatát, miután egyéb ugy sem jutott eszébe.

A gyermekek beleegyeztek Mélyacsai tervébe. A kontortáblis-uton Imre barátja hosszadalmasan mondott el egy történetet egy fiatal grófról, aki egyszer Frank Boriska színésznőt elszöktette.

- Amerikába mentek és a gróf cigarettát árult; mert ilyen a szerelem.

Amerikától egy kissé megijedtek. Utóvégre Imrének helyben kell maradni, hogy atyja virágzó magkereskedését majd egykor átvehesse. Gyöngyvirág csak annyit tudott Amerikáról, hogy oda a bünbeesett emberek menekülnek. Ő ártatlan volt, csupán a nagymama házából akart menekülni. Majd magával viszi Maxot, a nagy kutyát, amely eljár élelmiszert lopni a piacra.

-21-

Gyöngyvirág szégyenkezve vallotta be, hogy alig van valami ruhácskája és azt is a nagymama őrzi. Legfeljebb néhány zsebkendőt és ingecskét tudna egy batyuba kötni.

Mélyacsai legyintett:

- Inget kapni hitelbe is. Ösmerek én egy kereskedőt, aki részletfizetésre szállit mindent, még ékszer is. A nagymama borzasztóan gazdag, megvehetné az egész kecskeméti-utcát. Lesz hitelünk bőven.

Kipirult az arcuk, a szemük ragyogott, amint a jövőt festegették. Mélyacsai tetőtől talpig végignézte Gyöngyvirágot:

- Majd színésznőt nevelünk a kicsiből. Én ismerem a színházigazgatókat. Csak rám kell bízni a dolgot. Primadonna lesz, gyermekem.

Míután az idő már későre járt, Gyöngyvirág összeszedte füzeteit. A férfiak még együtt maradtak, hogy meghányják-vessék a jövőndőt, és főként pénzt hogyan szerezzenek.

Gyöngyvirág talán még boldogabban ment fel a Svábhegyre e napon, mint tegnap. Igaz, hogy Imre nem csókolta meg a fülét, de ehhez nem is volt alkalom. Az utálatos Mélyacsai folyton a

sarkukban volt. Pedig Gyöngyvirág tudott már egy setét kapualjat, ahol megigazithatta volna a cipője szalagját. Imrének lett volna annyi esze, hogy az alkalmat felhasználja, miután csupán karaván-szagu ládák és olajos hordók voltak a hosszú, mély udvaron. De Mélyacsai folyton beszélt. Gyöngyvirág szomorúan ment el a kiszemelt kapu mellett. Nem volt bátorsága az aranyfogu ember jelenlétében a cipője szalagját megigazítani.

-22-

(Gyermekekorában, midőn az ablak felső szárnyán néha kinézett a kecskeméti-utcába, délutánonként nem egyszer látott előkelő hölgyeket és urakat a szemben lévő kapualjban csókolózni, suttogni, sőt ölelkezni. Egy magas, őszes, szőke bajuszu ur, akit magában gunárnak nevezett, mindig ide huzogatta be a nőket, akikkel az utcán sétált. A félrebillent kalapot, a fátyolt, a ruhát ijedten igazgatták az urihölgyek, míg a gunár cigarettára gyujtott, mintha mi sem történt volna.)

Utjában, amely a svábhegyi villához vezetett, kétszer is felírta egy padra:

Imre.

És nem törölte el az írást.

Éjjel eloltotta a lámpást, a teli holdba nézett, amely a hegyek felett járt, mint egy nagy szem és elgondolta szökésének részleteit. Kiugrik az ablakon és a Béla király-ut felé veszi a célt. Egy kanyarodónál feltűnik Pest ezer lámpásával. A nagy alvó házak között epedve vár valaki, mint egy csillag, aki egy másik csillagot vár az égről.

Annyit nézett a holdba, hogy lehajtotta fejét az ablakpárkányra, elfáradt, faleveleket hallott beszélgetni egy kis leányról, aki este az erdőben felakasztotta magát egy fára, szél simogatta a haját, mint egy jóságos lehelet, egy kis kő csendesen megmozdult a hegyoldalban és halkán legurult a fák között; éjfél volt s csendesen elaludt.

Azt álmodta, hogy a holdból a ablakpárkányra lépett egy öreg törpe és szigorúan megkérdezte, hogy hová tette a szívét?

-23-

Felelni akart, de nem tudott.

Az ősz hosszú volt, mint egy fénylő, vörös női hajsza.

A nagymama gyanakodni kezdett. Gyakorlott asszonyság léte nem sokáig maradhatott előtte titokban a változás, amely unokáján végbement. Reggelenként az ablakhoz vezette és saszemével mélyen a Gyöngyvirág szemébe nézett.

- Már ismét nem aludtál rendesen, - mormogta.

Máskor megvizsgálta, mint egy nőorvos, tetőtől-talpig.

- Csak addig vagyok a nagyanyád, amíg tisztességes leány vagy.

Végül betiltotta a Fipsz iskoláját. Gyöngyvirágnak otthon kellett maradni a svábhegyi villában és nézhette a pirosuló hegyoldalakat, fehérülő utakat, sárga völgyeket, méléző fellegeket.

- Betegnek érzem magam, - suttogott a nagymama.

- Csak itt kaphatom vissza az egészségemet.

Babonásan bizakodva feküdt a füben a régi villa előtt, ahonnan az alatt kanyargó fehér országutat lehetett látni. Teli szájjal szivta a hegyi levegőt, sárga antikgyűrös ujaival kapaszkodott a lengedező szélhez, az élettől teljes öreg fákhöz, de észrevette ismerőseit a Béla király-uton. Gunyosan elmosolyodott, ha nőket vagy urakat látott, akik télen a kecskeméti-utca zöld házat látogatják.

-24-

- Milyen jó, hogy én hallgatok, - mormogta magában, midőn egy-egy előkelő hölgy lengett el a villa előtt, mint egy látomány.

Ez a vénasszony tele volt csodálatos pesti titkokkal, amelyeket hosszú életén át gyűjtött a lakosság férfi és női társadalmáról. Néki mindent megvallottak a férfiak és a nők elárulták legbensőbb titkaikat.

- Az egész Pest válópört inditana, ha kinyitnám a számat, - nyöszörögte a fűvön heverészve, amely nem akarta visszaadni egészségét. Szidta a kártyást, akitől egykor olcsópénzen megvásárolta a svábhegyi nyaralót. Minek volt neki a villa, ha benne meggyógyulni sem tud? Napról-napra dühösebb lett és szokása ellenére közel ment a rácsos kapuhoz, amikor is egy kővér, bujálkodó arcu járókelő uriember felismerte, ijedten köszöntötte a sárga arcu, vércseszemű »grófnét«, aztán úgy elmenekült, mintha puskából lőtték volna ki.

- Kár volt úgy szaladni Steiger ur, - mondogatta a nagymama titkolódzva, - Itt én is tisztességes nő vagyok.

Ellenben mindig nagyon vigyázott, hogy Gyöngyvirág ne mutatkozzon a villa első részében. A gyönyörű leánykának hátul kellett tartózkodni, ahol összeszorulnak a vén fák, mint a rejtelem és a bujkáló rigón kívül senki sem láthatja a gyermek rézvörös haját.

Egy kőpad volt az emelkedésen, mint az apácák klostromában. Lehetséges, hogy valamikor szent asszonyok kézimunkáztak e helyen, vagy boldogtalan nők várták a város felől vőlegényüket, aki soha sem ért ide.

-25-

Itt üldögélt Gyöngyvirág, mikor a nagymama megengedte. Ábrándozgatott a jóságos Fipsz urról, a szentképarcu Imréről és a kereskedelmi számtanról, amelynek ugylátszik örökre befütyültek. Jókai Mór regényét, az Aranyembert találta meg a házban. Vajjon ki olvasta előtte az összerongyolódott könyvet? Ki volt az, aki utoljára képzelte magát Noéminek e helyen? Gyöngyvirág Senki-szigetén Imrét várta, akinek elfelejtette vezetéknevét megkérdezni.

Egy délután ismét regényesen nézte az öreg fákat és hallgatta a szelet, amely még soha sem tanácsolt jóra való dolgot a magányban, midőn hirtelen lépéseket hallott a háta mögött.

Az aranyfogu ember közelítette meg hátulról az elhagyott villát.

Gyöngyvirágnak torkán akadt a szó.

Mélyacsai nyugodtan forgatta vékony sétapálcáját, mint egy nagyvilági gavallér. Zöldkeztyüs kezével megsimogatta a leány fejét.

- Nem kell busulni, gyermekem. Barátai nem felejtették el önt s dolgoznak a kiszabadításán. Csak ne veszítse el a reményt.

- Kérem, a nagymama itt van.

Mélyacsai pazarul legyintett:

- Ismerem én az öreg tekintetes asszonyt. Ne féltsen engem, gyermekem. Helytállok én a nagymamával szemben.

- Megöl a nagymama...

- Gyermekem ne beszélj csacsiságot.

-26-

Mélyacsai azután megragadta Gyöngyvirágot és mohón, mint egy szörnyeteg közeledett felé. A pesti szélhámos keze hajában turkált, fülébe értelmetlen, zongoraverkli módjára csengő-bongó szavakat sugdosott, nagy melle lihegett, mint egy fujtató, tagjai kinyultak, mint a póké az aranylégy után; a nyaka ráncos és beesett volt és egy ér úgy táncolt a petyhüdt bőr alatt, mint egy vergődő madár.

Gyöngyvirág előtt elsötétedett a világ. Hirtelen úgy érezte magát, mint azok a nagykalapos, olcsó parfümös, feketefátyolos, selyemruhás nők, akik a nagymama pesti házába osonnak. Könnyek omlottak szeméről és egy régen elfelejtett gyermekkori imádság bugyborékkolt felfelé a torkán, mint egy víz alól feljövő emlék.

Aki ételt, italt adott,
Annak neve legyen áldott.

Igy hangzott az ima, amelyre a nagyanya tanította, midőn az első karéj kenyeret a kezébe adta. És a tragikus percben visszatért az ima, mint egy szentképecske kihull egy régi könyvből és megmenti a kétségbeeséstől a boldogtalant.

A nagymama a kertben köhögött, olyan fuldoklóan, mintha egy öreg nősténykutya ugatna.

A szélhámos eleresztette a könnyező leányt. Gyöngyvirág megszabadulva a durva kezeiből, eltakarta az arcát a kezével.

- Utálatos, távozzon, - szólt.

Mélyacsai nevetett, reszkető kezével a leány arcát simogatta és elfulladva állott helyén. Ugy látszik, erőt gyűjtött, hogy ismét megragadja a leánykát. A rigók ijedten figyeltek a fákról. A felhők összenéztek az égen. A füvek lehorgasztották a fejüket.

-27-

Szegény, kimerült leányka, sorsodat nem fogod elkerülni. Az öreg gazember győzedelmeskedik vonakodásodon. Már aligha lesz erőd visszautasítani az elvetemült vér újabb támadását. A félelem e rettenetes nagyanyától nem engedi, hogy megmentő sikoltás törjön ki a torkodon.

Utálatos, távozzon!

És a néma, elkeseredett küzdelem ismét elkezdődött, amint az országuti őszöreg csavargó megtámadja a parasztleánykát, aki ebédet visz a mezőre.

Ekkor azonban megelégtelte az őrangyal a gázságot

Alulról óriási szökkenésekkel jött egy borjunagyságu fekete kutya. Tompán, vésztlóslóan mordult az eb és medve módjára támadta meg a botjával védekező Mélyacsait. Max, mint egy középkori vitéz vetette magát a rablóra. Csakhamar messziről hallatszott az aranyfogu futamodása.

-28-

Gyöngyvirág dobogó szívét a kutya hátához szoritotta és úgy figyelt az alulról jövő hangokra.

Flikné, a gazdasszony, meglátogatta a nagymamát és ajándéku elhozta kedvencét, Maxot.

De a nagymamát nem lehet kibékíteni.

- Meguntam, - rikácsolta. - Holnap hazaköltözünk. Eleget loptatok.

Gyöngyvirág rémulően hallgatta a nagymama kiáltozását. Az öregasszony olyan dühös lett a bemutatott számláktól, hogy csaknem megütötte a guta.

- Isten veled, Svábhegy, - gondolta magában Gyöngyvirág. - Holnap visszamegyünk a tömlöcbe.

Külön megcsókolta a fák derekát, a kőpadot, a bokrok őszi virágát és a levegőt.

Ez a tájkép volt az ő gyermekkor.

Midőn későbbi boldog és boldogtalan éveiben visszagondolt a multakra, egy sárga, esőverte, mohos, verendás kertiházat látott, amely körül szarkák cseregnak, rigók ugrálnak és a fák ugy hajladoznak a szélben, mintha az ölükbe akarnák venni az alattuk játszadozó gyermekeleányt.

Mélyacsai urat csodálatosképen elfelejtette, mint egy rossz álmot.

Talán nem is volt igaz az öreg gazember támadása...

IV. A zöld ház hőse.

-29-

Ismét a régi szobáskájában találta magát. A nagymama ujonnan bemeszeltette az ablakot. Csupán a felső szárnyon szűrődött be a világosság, a kocsik zörgése és éjjel a ház előtt a nők viháncoló nevetése, férfiak gordonka-hangja.

A nyár folyamán azonban nagy változások történtek az utcában. A szemközt levő öreg házba beköltözött Szalón Mimi és a nagymama ugy átkozódott, mint egy pogány.

- Csak élne még Splényi kapitány, majd ellátnám a cudar bajját! - kiabált, miközben az ajtókat csapdosta.

Szalón Mimi a nagymamáéhoz hasonló foglalkozást üzött. Zömök, barna, egykor szép, eldurvult arcú és megvető tekintetű nő volt, aki kihajolt az ablakon és a nyelvét öltögette a nagymamára. A két házmaster minden éjszaka összeverekedett az utca közepén. A két ház női

látogatói letépték egymás kontyát. Véresre karmolták a „szőke asszonyt.“ Az urakat, akik hűtlenek lettek a régi házhoz, vízzel leöntötték az emeletről. Maxot meg akarták etetni szafaládéval.

-30-

Flikné sokkal barátságosabb volt a szegényebb hölgyekhez is, akik nem egyszer kalap nélkül, fűzetlenül, papucsban üldögéltek az udvarra nyíló konyha küszöbén, ahol nagy lánggal égett a svábhegyi száraz galy, mint egy falusi házban. Lángost, pattogatott kukoricát, sült tököt és krumplit, valamint almát sütött itt Flikné a nőknek, közben hosszú történeteket mesélt előkelő urakról.

Gyöngyvirág a hűvösödő őszi délutánokon hárász-kendőben, magányosan üldögélt az udvari ablak zsalugátere mögött és szomorúan összefonta a kezét, mint egy kis rab. Szerette nézni az ablakhasadékon át a konyha piros lángjait. A pattogó mogyorófák a Svábhegy szeptemberi illatát juttatták emlékezetébe. A piros nap, pirosan tűz a fejére és a keze csaknem átlátszó.

A nők a földön kuporodtak és fosztókakedv uralkodott, míg Flikné arcát kipirosította a láng.

- Járt ide egy Szú nevű előkelő uraság az elmúlt években. Nagy, bozontos, ember volt, vörös, mint a bika, a nadrágja mindig lecsuszott a hasáról és mogyorónagyságu gyémántgyűrűk voltak a kezén. Ha megtetszett neki valaki, lehuzott egy gyűrűt és oda vetette. Szerencsétlen volt a házasságában, melyik férfi nem? - ugyanezért verni, kinozni, szidalmazni kellett, hogy jókedve legyen. Annak örült legjobban, ha a házmesterné megseprűzte, mikor belépett a kapun. A „grófné“ kis Szúnak szólította és barackot nyomott a fejére.

-31-

Kis Szúval sok bajunk volt. Mindig új barátnői voltak, akiket a legmesszibb külvárosokból kellett előrángatni. Adolf, a fiakerünk néha az utcát sem tudta megtalálni. Én pedig alig ismertem ki magam a csuf, rosszagu külvárosi házakban.

A „grófné“ a megmondhatója, hogy hányszor futottam papucsban, egy szál szoknyában, téli éjszakán „Küri Kláraért,“ „Pálmay Ilkáért,“ „Blahánéért,“ a „Hegyiért,“ az ördög tudná már a nevüket. Egyik a Zuglóban lakott, a másik Ó-Budán huzódott meg egy pincelakásban. Aztán megfürösztetni, fölöltöztetni, kitanítani őket, hogy szégyent ne hozzanak a házra. Vigyázni a körmükre, hogy el ne csenjenek valamit. Ügyelni, hogy le ne részegedjenek, a rendőr be ne vigye őket az utcáról, kapunyitáskor kidobni őket: ez mind a szegény Flikné dolga volt. Flikné, mindig csak Flikné. Aztán kinek dolgozom? Talán magamnak? A lányoknak, hogy becsülettel férjhez adhassam, a vőmnek, hogy a kávéházban ülhessen. Néha elmehetek egy órára a lányomhoz. Ennyi az egész. Rák Sándor, Rák Sándor! Te nem is tudod, hogy mennyit kinlódott az anyósod.

Flikné kiosztotta a friss lángost a konyhabeli nők között és maga is közéjük kuporodott.

- Kis Szú nagy gavallér volt. Soha sem kellett neki a „Hegyesi,“ vagy a „Márkus.“ Mindig csak azt mondta: „Flikné, én ismerem azokat a kifent, szagosított dámákat, akiknek gummiból van a keblük, nedves seb van a lábukon és olyan száraz a bőrük, mint a papiros. Én utálok őket. Repettsarku, egészséges szolgálo az én szeretóm, aki nem tartja vissza sem a szóváltását, sem az öklöndözését.“ Be gazdag ur volt! A főrendiház tagja volt és a piros püspökök háta mögött ült. »Egyszer majd elhozom a kalocsai érseket. Flikné!« Négy lovon jött be Pestre a kastélyából, téli este fáklós hajduk kísérték. Egy marék aranyat hagyott itt, amikor elment. Aztán küldött a grófnénak az igáskocsiján ölfát, lisztet, mézet, nyulat, őzet, meg juhászbundát a házmesternek, de arra a „nagyságos ur“ tette a kezét.

-32-

Amíg a hölgy fürdött, a talpát dörzsölgettem olajjal és néha beszéltem:

- Tudja, Flikné, voltam én is olyan nyavalyás, mint a legtöbb férfi, urinók után bomlottam. Szopornyikás eb módjára futottam a színésznők sarkába. Csak azt a nőt tiszteltem, akinek selyemruhája volt, meg jó cipője. Feleségem volt, ez szoktatott így. Aztán egyszer hallom ám egy rejtekajtó mögül, hogy a szentkép, a bárónő, a legtisztább kezű asszony a monarchiában, azt mondja az ispánomnak: «Te kedves himszamaram!...» Meg még egyebet is. Ekkor beláttam, hogy nem lehet tovább folytatnom az életet és meghalok. Az istállócsizmás ispánt elkergettem, mintha semmit sem tudnék. A bárónőt megvertem, mint a kétfenekű dobót. De életben maradtam.

Ilyeneket beszélt mindig a drága jó ur, amíg bejött a hölgy.

Flikné ekkor kénytelen volt abba hagyni érdekes elbeszélését, mert a konyha előtt megjelent Max, a szorgalmas neufundlandi eb és farkcsóválva hozott szájában egy zöld, vadkacsatollas férfikalapot, amelyet valahol az utcán orzolt el a tulajdonosa fejről.

-33-

- Vendég jön, - szólt Flikné és gyorsan bezárta a konyha üvegajtáját.

Gyöngyvirág könnyes szemmel hagyta ott az udvari zsalugátért. Szívából sajnálta a szegény Fliknét, rózsaszínű, tizesztendős slafrokkjában. Megfogadta, hogy pártfogolni fogja a nagymamánál.

Gyöngyvirág leült a tanulóasztalhoz és naplóját írta egy irkába.

-34-

V. A nagymama utrakél.

Bár Gyöngyvirág légmentesen el volt zárva a kecskeméti-utcai házban, az élelmes Mélyacsai ur talált utat, hogy levélkét csempésszen a gyermek kezeihez.

Általában számos üzletei közé most már végérvényesen felvette Gyöngyvirág dolgát a fehérmellényes férfi, mint akár a kioszkbeli kártyajátékosok ügyét, hol nyomban két pengőt nyomtak a markába, hogy eltávozzon, zavarcsinálás nélkül, vagy a Casino de Paris-t, amely helyiségben ingyen kapott feketekávét és sört, hogy békében hagyja a mulatókat. Ő volt az a jószímatu férfi a városban, aki számon tartotta a hamiskártyások nyereségét, mulatóhely tulajdonosok bevételét, a magyar nemesség után áhítozó rőföskereskedőket; mindenkit ismert Budapesten, mindenkiről tudott valami gyengeséget. S ha nem sikerült a zsarolás, nyomban levelet irt a rendőrségnek. Kártyabarlangok bolthajtásai az ajtónál végződtek, amelynek közelében Mélyacsai üldögélt az elosonó nyerőket várva: a szarka- vagy Duna-utcában, ahol a garcon lakások a kapu alá nyílnak, zsebredugott bottal egész délutánokat sétálgatott, amíg a meghívott uriaszony mélyen lefátyolozva kisurrant a titokzatos házból. Mielőtt arcát rendbeszedhetné a gőgre és megközelíthetlenségre, Mélyacsai gunyosan, mélyen a szemébe nézett és sokatmondólag hümögött. Aztán távolról, konokul, elmaradhatatlanul hazáig kísérte a hölgyet, hogy az otthon mindjárt ágyba feketett a kiállott izgalmaktól.

Egy reggelen az ajtó alatti részben egy összehajtogatott cédulát talált Gyöngyvirág.

„I-t a bolondházba záratta apja. Rajta vagyok, hogy kiszabadítsam. A maga jó öreg bácsikája.“

Gyöngyvirágnak szomorú napjai voltak. Ezideig ritkán jutott eszébe a szentképarcu Imre. Inkább csak távolról látta, mint egy gyermekkori álmot. Mint Szent Imre herceget, akinek arcképét egyszer látta egy budai templomban, ahová kis gyermek korában (Flikné felügyelete alatt) elengedte nagyanyja.

Öregasszonyok és gyermeklányok csaknem egyformán gondolkoznak arról, akit szeretnek. A templomjáró anyókák az ifjú Krisztusban, a szakállas szent Józsefben és Antalban nem egyszer elmúlt életük férfiideálját imádják. Szent József valóban élt néhány év előtt, asztalos volt a kacsautcában.

A levélke megérkezésével mindennapi lakója lett Imre a gyermeki tömlöcnek. Néha a tanulószéken ült gombos, sárga cipőben és fekete nyakkendőben. Máskor a függöny mögött állott és a kézelőit kihuzogatta. Egyszer meg azt álmodta Gyöngyvirág, hogy Imrét meggyilkolták a földszinten... zokogó szívvel ült fel ágyacsájában. Az udvaron valaki bömbölő hangon énekelt egy ismeretlen szövegű nótát. A nagymama nem szerette az éjszakai énekeseket, ugyanezért az emeletről kiáltozott, míg Flikné az udvaron rimánkodott a dalosnak, hagyná abba a szerenádöt. Végül a házmester kitaszigálta a vendéget, döngve csapódott a kapu. Gyöngyvirág magában azt gondolta, hogy Mélyacsai ur volt az énekes.

Egyszer a nagymama utazóköpenyegben és fogolyszárnyas kalapban lépett az unokája szobájába. Botosok voltak a lábán és karján bőrtáska, az erszényben akár százezer pengő elfért volna.

- Egy-két napfa vidékre utazom. Fertelmes drága ezen a Pesten minden. Majd falun bevásárolok. Reményelem: jól viseled magad.

- Nem megyek ki a szobából.

A nagymama szokatlan hangulatban volt. Könnyek mutatkoztak a szemében és a két kezébe vette unokája arcát.

- Édes aranybogaram, ha majd egyszer nagy leszel, megbocsájtasz minden szekaturát az öreganyádnak. A te érdekedben, a te jövődért történik mindez. Én már öregasszony vagyok. Nekem már semmit sem ád az élet. Csak legfeljebb nyugalmat.

(A fecsegő Flikné már előbb elmondta Gyöngyvirágnak, hogy a »nagyságos ur« a napokban dülöngőzve jött haza fényes nappal és egy vendéghölgynek az arcát megcsipte a kapu alatt. Szigoru jelenet volt emiatt a nagymama és a »nagyságos ur« között. Végül a nagymama szobájába vonult és keservesen sirt késő estig, hogy a nőknak megesett a szívük rajta. A »szőke asszony« név alatt ismert vendéghölgy nagyon csodálkozott, hogy a nagymama nem vette ki a szemét a »nagyságos urnak«; ő elbána az urával, ha rajtacsipné.

A nagymama leült a székre és az unokája hajával játszadozott:

- Tudod, gyermekem, én már végképpen meguntam itt az életet. Amíg szegény voltam, fiatal voltam, még csak szívesen kinlódtam ezzel a különös üzlettel, leginkább azért, hogy tisztességes maradhassak, ne kényszerítsen a szükség, hogy minden jöttment kupecnek odaadjam a testem. Én mindig becsületes nő voltam, gyermekem, példát vehetne rólam sok asszony Pesten, aki magasan hordja az orrát. Pfuj! Ha valaki ismeri őket, az én vagyok. Milyen mocsok, mily elvetemültek, mily gazok.

- Ha olcsón kapom, megveszem azt a falusi birtokot, amelyet neked ígértem! - fejezte be szavait »a grófné,« homlokon csókolta Gyöngyit és eltávozott. Adolf a sárga utazóbőröndökkel büszkén várakozott a ház előtt. Régen volt ily tisztességes fuvarja.

Gyöngyvirág lábujjhegyen járkált a szobájában, gondosan bezárta az ajtót, az ablakot is lefüggönyözte, pedig az utca tulsó oldalán, Szalón Mimiéknél, épen öngyilkos lett egy kereskedő, füttyülve jöttek a mentők és ködszagu köpönyegekben a rendőrök lökdösték a kíváncsiakat.

A nagymama birtokára gondolt... A legszebb zöld színekre, amelyeket eddig csak női alsószoknyákon látott. Sárga libuskák tipegtek tova az alsószoknyákon és a virág olyan piros volt, mint a legbátrabb kalap a házban. Gyöngyvirág még keveset tapasztalt az életben, de amit látott, nagyon megfigyelt. A házban megforduló nők divatját titkon jól szemügyre vette.

Igen jól ismerte a bekrétázott fehér félcipőket, amelyek a széttapodásig hurcolták tulajdonosnőiket.

Végül olyanok lettek, mint a sok csókolózástól megnőtt szájak.

A selyemharisnyák a mezitelen talpon ronggyá foszlottak és a nők nem merték levetni cipőiket az urak jelenlétében, bár azok ígérték, hogy majd pezsgőt isznak a cipőből, mint a velszi hercegről hallották.

Tudta, hogy a szép nők lábán bütykök és tyukszemek vannak, nem mindig szabályos a derekuk, közelről nagyon rosszszagúak és a fülüket vörösre festik a tükör előtt.

Látta száradni a fehérnemüket a padláson és látta őket szennyesen mint bünjeleket. Tudta, hogy némelyik hercegnőnek forradás van a nyakán, ezért hord magos gallért; a másoknak durva kezére alig fér rá a fehér keztyű. A fodrász tömi ki a hajukat kóccal és karjukról beretváltják a hajzatot. Látta őket unatkozva vakarózni, ásítózni, a körmüket nézegetni. És ismerte őket kócsagtollasan, lengén és hódítóan. Tudta, hogy némelyik bőgni kezd, mikor egyedül marad, kerekés bárányok és bamba kis gyermekek és szomorú öregurak arcképeit veszik elő, amelyeket hosszadalmasan néznek. A másik fütyürész, nyujtózkodik, összeráncolja a szemöldökét és nem fél az akasztófától sem.

A nagymama házában minden szobának megvolt a leskelődő lyuka. Ezek a leshelyek akkor készültek függönyökön, ablakokon, ajtókon, szekrényeken, amikor a nagymama még szegény volt és kénytelen volt őrködni az üzleti érdekeken.

Gyöngyvirág e leshelyekről csendesen szemügyre vett mindent.

Ezért nem tudott ő a nagymama falusi birtokára gondolni másképpen, mint a tengerzöld alsószoknyákkal bevont mezőkre és libácskákra, amelyek oly világossárgák, mint a szalagok a nők ingében. A kertészkezt, amelylyel a rózsákat nyesegeti majd a kertben, olyannak hitte, mint a beretvát, amelylyel a nők a bajuszukat borotváltják a tükör előtt.

- Csak Mélyacsai ur ne tudja meg, hogy a nagymama távol van, - gondolta magában sóhajtva.

Maxot az ajtó elé fektette, midőn beesteledett és Max már elvégezte tennivalóját a ház körül, csaknem egy féltucat férfikalapot hordott be az utcáról.

Meggyújtotta a lámpát; a zöldernyőjű tanulólámpa, mint egy megérkezett jóbarát fordította feléje világosságát. Almát eszegetett és Jókai Mórtól az Aranyembert olvasgatta. Még hallani vélte, amint Flikné egyhangulag duruzsol a konyhán barátnőivel, mint a malom kelepel nagy messziségben.

VI.

Gyöngyvirág gyermekségének vége.

Gyöngyvirág ezen az éjszakán ismét álmodott.

Álmodott sárga libákkal, fehér felhőkkel, pirosorru emberkéekkel és a fekete selyemtrikós Arzén Lupinnal, akinek egy társa bizonyosan a házban tartózkodik.

Hajnalban aztán változtak az álmokképek.

A leggyakoribb volt egy nagy szivarosdoboz megjelenése, amelyben Gyöngyvirág majálisruhában és bérmálási cipőkben holtan fekszik. A nyakán még a zsinég, amellyel megfojtották. Felejthetetlenül fehér az arca, a szempillája sötét, mint a bükkfa-erdő kezdete havas tájon. A potrohos Mélyacsai ur aranygombos, fehér mellényben jó a halott látogatására és lehelete oly hideg, mint a kályhából siró őszi szél.

Fogvacogva felöltözködött és elhatározta, hogy elhagyja végleg a házat a nagymama távollétében.

Sokáig ült remegve az ágy szélén, mint egy siralomházi lakó és az őszi hajnal világosodtát várta.

A hajnal azonban oly lassan jött, mint egy postakocsi, amelynek kereke utközben eltört. A vén kocsis galléros köpenyegében szundikálva hajtja a lovakat és az utasok szépen lemondtak arról, hogy valaha is megérkezzenek az állomásra.

- Gott im Himmel, - rebegette Gyöngyvirág, mint a nagyanyjától hallotta.

Végre virradni kezdett az őszi éjjel, a felső ablakokon a Kecskeméti-utca nyárspolgári csendje ringott be, mintha csupa koránfekvő keztyűsök lagnának az utcában.

Gyöngyvirág lábujjhegyre emelkedve, kinyitotta az ajtót. A küszöbön feküdt Max, a fekete kutya; lompos farkával tompán legyintett.

A ház már csendes volt. Elhúzódtak a vak hegedűsök, akik olyan szerelmesen vonják a románcot, hogy a nők felsírnak.

A fekete pápaszemes zenészeknek jó dolguk volt itt. A „szőkeasszony“ lesbeállott a Sándor-Kávéház körül, ahol a vakok zenekara működött, elcsalta őket a zöld házba és olykor reggelig nem hagyták békén a vakokat a megvadult nők. Flikné kétségbeesve kiáltozott:

- Ez az örültek háza.

És félig öltözetlenül dobta ki a szegény vak zenészeket az utcára.

Csupán az udvaron, az elmerengő két ecetfa között állt egy fölfordított ládán a „nagyságos ur“ kiürített pezsgős palackokkal körülvéve és homlokába hullott hajjal hallgatta egy elcsapott jockey hazugságait, aki arra tanította, hogyan lehet a turfon meggazdagodni

-42-

A földszinten hirdapírók kártyáztak, akiknek boglyas nők kibiceltek. A hirdapíróknak itt jó dolguk volt. Az „esperesnek“ nevezett öreg szerkesztő midőn néhány ezer forinthez jutott, lefeküdt az ágyba, a földszinten a numero 6-ban és csak pénze fogytával, két hónap múlva kelt fel. A „grófnénak“ új nadrágot kellett vásárolni az esperes részére, mert a régibe nem fért be a meghízott férfit.

Egyébként fáradt csend honolt a házban, mintha mindenki altató-port vett volna be éjfél után.

Gyöngyvirág nyugodtan ment le a lépcsőn. A kikoptatott kövek nem csodálkoztak a gyermek léptein. A vasrud, amelybe kapaszkodva már annyian jöttek a házba vidáman és reménykedve, a vasrud rendelkezésére volt a gyermekkéznek. Itt-ott egy név volt a kopott falra karcolva, mint a tömlőc falára.

Gyöngyvirág nekiszaladt a kapunak.

A kilincs engedett a nyomásnak. A kapuszárny félig megnyilott, mintha maga sem bizakodna a vállalat sikerében. Hangosan szólt a csengő a kinyitott kapu folytán, de Gyöngyvirág már nem törődött azzal, ami a háta mögött maradt.

Maxtól követve az Egyetem-utca felé futott. A boltok, házak aludtak. A sárga ablakfüggönyök mögött boldogok álmodoztak, vagy a betegek nyögtek. Az öregek a zsebórákat nézték, vajjon nem kellene már fölkelni.

-43-

A barátok terén a galambok ittak, hátára szálltak, mert régen ismerték a fekete kutyát.

Egy álmos házmester megszólította Gyöngyvirágot:

- Hová kisasszonyka, ily korán reggel?

- A Svábhegyre. Aszalt gyümölcsöt hozunk le, - felelt Gyöngyvirág és most már nyugodtan ment át Pestről Budára.

VII.

-44-

Remete R. Arnold igazgató beleavatkozik Gyöngyvirág sorsába.

A nagymama feltette az okulárét. Fehér főkötőjében, setét ruhájában olyan volt, mint egy figura valamely német családi fametszeten. Felemelte a mutatóujját és az asztalon kibontott levélre mutatott:

Aztán nekifutott a kapunak.

- Ez látszik a legolcsóbbnak. Mindössze öt koronát kér óránként. A neve is tetszik nekem. Remete R. Bizonyosan egy zárkózott, tisztességes ember neve.

- Ó, nagymama, hadd járjak inkább Solymossihoz, - felelt Gyöngyvirág.

A nagymama oly szeliden csóválta a fejét, mint egy jó asszony.

- Gyermekek, bár megígértük, hogy soha se beszélünk előbbi életünkről, sajnos, nem felejthetem el, hogy a régi házban sűrűn megfordultak szininövendékek, akiknek erkölcsé nem ért egy lyukas gombot sem. Egymástól tanulták a pénzszerzés útját e fiatal hölgyek. Új kalap, ruha, cipő kellett. Ezt nem tudták megszerezni Solymossinál. Én voltam az igazi tanárnőjük. Ezért csak maradjunk meg a kevésbé divatos, ismeretlen igazgató urnál. Véleményem szerint vándorszínész volt ökelme. A korhelykedés elveszítette hangját, a hamiskártyázásban a szemét, a kutyagolásban a lábát. Most új egzisztenciát teremt magának, miután észrevette nyilttéri hirdetésünket a P. Lloydban. Nézzük csak, hol lakik e bizonyos igazgató ur?

-45-

Remete R. Arnold színészeti és variéte-iskolája a király-utcában volt. A nagymama megnézte a házsámot és mint régi pesti asszony megállapította, hogy a háznak valahol a Teréz-templom környékén kell lenni. (Amerre az egykori Kék macska volt.) Sárga omnibusz kocszi gurult végig a Király-utcán.

- Legalább a közlekedéssel sincs gondunk, - vélte a nagymama és előkereste szemüvegét, zöld köpönyegét, régi esernyőjét, mert olyan akart lenni külsejében, mint egy budai asszonyság, aki csak a templomozás kedvéért teszi ki a lábát a házból.

A Svábhegyről jókora ut volt a Király-utcáig.

Gyöngyvirág mint egy lábadozó beteg nézegette az őszi napfénybe rajzó Király-utcát, amely tarkaságával, élénkségével és ásitásával hasonlított egy kikötő képéhez. (Gyöngyvirág szökése óta nagyon megváltozott a nagymama. Midőn hosszadalmas keresés után, a Barátok-terén lakó házmester vallomása nyomán a nagymama elcsipte Gyöngyvirágot a svábhegyi villa padlásán, ahol szárított gyümölcsből, kökényből és sült tökből élt a kis remete, (míg Max, a saját szakállára vadászott a környéken, mint egy rablólovag), az öregasszony megenyhült Gyöngyvirághoz. Szentimentális éjszakákat töltött, céltalannak látta életét, boldogtalanabbnak gondolta magát az utszéli koldusnál és órák hosszáig imádkozott, mint azok az öregasszonyok, akik istentelen módon töltötték életüket.

-46-

- Ha nem találtalak volna meg, mondta, harangokat öntettem volna az egész vagyonomból, amelyek Isten dicséretét zengjék.)

Az omnibuszban falusi asszonyság módjára többször kérdezősködött a kocsivezetőtől, hogy hol kell leszállni, míg néhány kiöltözködött fiatal nőre, akik utközben le- és felszállottak, öklelő pillantást vetett.

- Jer közelebb, Gyöngyi, - mondogatta, mikor egy-egy páva felkapaszkodott az omnibuszra, hogy harisnyáját, cipőjét megmutassa a gavallérnak, aki odáig kísérte. A nők ezidőtájt még

hosszu szoknyát viseltek. Szükséges volt az omnibusz magas hágcsójára felkapaszkodni.

A Teréz-templomnál szállottak le, hol önkéntelenül megállnak a társaskocsi lovai. Csodálatos öreg koldusok, rongyokból összevarrt asszonyok és ócska csizmaszárban támaszkodó vén férfiak tanyáztak a templom fala mellett.

- Lásd, így jár az, aki nem gondoskodik fiatalságában öregségéről, - szólt a nagymama.

Egy kétkerekű, leborzított székben ülő, halfejű szörnyetegnő felvisitott, mint a denevér:

- Grófné, nem ismer?

A nagymama elfordította a fejét és megragadta Gyöngyi kezét.

- Vajjon, melyik lehetett ifjúkori barátnéim közül? - rebegette, midőn a bizonyos ház ódon kapujához értek, ahol cukorkát, sült tököt, citromot árult egy fiatal hölgy, aki oly szép volt, mint egy bibliai királyleány.

-47-

Kezdetleges tábla hirdette a falon, hogy Remete R. Arnold művészeti iskolája a harmadik emeleten van, mert negyedik emelet nincs.

A nagymama benézett az udvarba, egy pillantást vetett a gránit-lépcsőházra.

Kezdetleges tábla hirdette a falon, hogy Remete R. Arnold művészi iskolája a harmadik emeleten van.

- Nini, hisz ez a régi Pekáry-ház. Fogadni mernék, hogy sárkányfej van a ház homlokzatán, a harmadik emeleti erkély felett. Ebben a házban volt a Kék macska.

A nagymama egy másodpercig talán fiatalságára gondolt, amint szemügyre vette a félig vak ablakokat, amelyek mögött az egykori híres éjjeli mulatóhely volt, ahol tán ő maga is táncolt a grófokkal és fiákeresekkel, amíg lengő, lengedező ifjuságát élte. A zsebkendőjébe köpött:

-48-

- Utálattal gondol vissza az ember a fiataalkori mámorra. Soha se légy mámoros, gyermekem, szólt.

(Vagy: örökké, - gondolta.)

Remete ur iskolája kívülről nem volt biztató. - Roszszagu konyhában egy agyonhervadt, tüdővésztes, de tisztességes arcú nő rántást kevergetett. Angolkóros gyermekek mászkáltak a földön. Szegénység, bánat mindenfelé. Itt bizonyosan verekedni szoktak a házastársak. Ez tetszett a nagymamának.

A boldogtalan asszony a setét előszobára mutatott, ahol Iroda felirású tábla függött.

Az irodában más világ kezdődött. Mintha a csodák országába léptek volna.

Kis szinpad volt itt emelvényen, ahol az énekesnőknek a feje tulemelkedett a diszleteken, amelyek sárga erdőséget ábrázoltak. A háttérben minaretek és tengerek látszottak egy vásznon. Zongora állott alant és néhány szék a nézőteret jelképezte. A Király-utca zajgása messziről, alantól hangzott, mint a légydongás. Fekete táblán Órarend függött a falon, amelyre krétával voltak írva nevek. Az órarend szerint a mesternek többé egyetlen perce sem volt szabad a nap huszonnégy órájából.

De már jött is a mester, aki bizonyosan azért váratott magára, hogy fekete ruhát vegyen, miután az angolkóros gyermekek szerteszét szaladtak apjuk keresésére.

A nagymama összehuzta a szemét és tetőtől-talpig végigmustrálta Remete R. igazgatót.

-49-

Az igazgató kopasz, fonnyadt, vörös emberke volt, - nyilván a sok éjszakázástól. Császárszakálla volt és a bajusza kipederve, mint egy csendbiztosé, - nyilván szereti a könnyelmű nőket. Becsületos kék szeme volt, amely bizalmat ébresztett az emberekben, - de lehet, hogy vándorlásai közben tanulta meg a szemmel való hazugságot. A fehérneműje meglehetősen rendben volt, a fehér mellénye is tiszta, mert az asszony bizonyosan az éjszakát a teknő mellett tölti. Szárnyas fekete kabátja és nadrágja ellenben kopott, mint egy iskolaigazgatóé. Szürkebetétes cipője, mint egy táncosé. Pomádészaga volt.

A nagymama az orrát fintorgatta:

- Talán rossz helyen járunk...

Remete R. hajlongott, de nem szólt. Vizes szemét a nagymama szájára szegezte. Ismét meghajolt, mint egy boltos. Trombitakézelőit elővonta.

- Süket ön? - kérdezte a nagymama.

- Kicsit nagyot hallok, - felelt náthás hangon Remete.

A nagymamának ez annyira megtetszett, hogy nyomban helyet foglalt. Bizott a süket emberekben.

- Az unokám színészetet akar tanulni, - kezdte a nagymama harsogó hangon.

- Lehetséges, - felelt Remete R.

Pusztán mesterségből, mint a kupecsek a bérkocsis lovát, tetőtől-talpig végigmérte Gyöngyvirágot.

- Elég hosszú a lába, - szólt az orrából.

A nagymama helyeslően bólintott.

- Az nem tartozik önre, - egyáltalában semmi sem tartozik önre, ami az unokámra vonatkozik. Csak azt akarom tudni, hogy tisztességes hely-e ez? Milyenek itt az erkölcsök? Járnak-e ide félvilági nők, romlott férfiak?

-50-

Remete R. Arnold nem tiltakozott a feltevés ellen. Kinyitotta az ajtót és mérgesen kiáltott:

- Küld be a gyerekeket!

Néhány pillanat múlva hat apró gyerek sorakozott az ajtó mellett, mint az orgonasíp. Hegedűhurszinű hajuk volt, sárgák voltak, mint a külvárosi ős és rongyosak, mint a lelencek.

- A gyermekeimért dolgozom, - szólt az igazgató, midőn a kolduskölykök kibukfenceztek az irodából.

A nagymama esernyőjére támaszkodott és héjjapillantással figyelte az igazgató mozdulatait.

- Hány tanítványa van?

- Sok.

- Szám szerint?

- Változik. Most még egy sincs, mert nagyon elején vagyunk. Télen husz-harminc növendékem szokott lenni.

A nagymama helyeslően bólintott.

- Van önnek valami oklevele?

- Harminc esztendeje vagyok a brancsnál. Amikor én kezdtem, még nem volt divatban az oklevél. Nálam tanult Hegyi Aranka és Barizon Sári.

- Szinész volt ön?

- Rossz hallásom miatt csupán karmester.

- Ismeri a Madarászt?

Remete R. a zongorához ült és eljátszotta Postás Milka belépőjét. A nagymama sóhajtott:

-51-

- Nincs párjuk a régi operetteknek. Igaz, hogy husz esztendeje nem voltam színházban. De ezentul majd minden este elmegyünk valahová, gyermekem.

Aztán tovább faggatta Remete urat:

- Van önnek valamely rossz szokása?

- Rossz szokásom: szegénységem.

- Miért pödri a bajuszát, mint egy portás?

Remete R. meglepetten nézett.

- Csak ne kerteljen, tisztelt uram. Bizonyosan szeretői vannak.

R. R. Arnold busan legyintett.

- Egy ilyen asszony mellett, mint az enyém? Kikaparná a szemét a szeretőmnek.
- Nincsenek önnek barátai, akik meglátogatják az iskolát?
- A feleségem nem szereti a vendégeskedést, mert fősvény.
- Iszik ön?
- Este három korszóval a Bécsi sörházban.
- Kártyázik ön?
- Nem érek rá.
- Szereti a nőket?
- Régente.
- Szokott vigyázni a növendékei erkölcsére?

- Jó Isten! Lehet a lányokra vigyázni? Itt nem történik semmi. Innen szétrepülnek a városba, mint a galambok, ki tudná, hová, merre szállnak?

A nagymama lefizette a tandíjat, a beiratási költséget, a kosztüm-pénzt, a zenedíjat. Kicsit megizzadt a homloka, bár harminc forintból vissza is kapott két hatost.

-52-

- Még egy kérdést, - szólt a süket ember. - A kisasszonyka valóban a szini pályára készül, vagy műkedvelő?

A nagymama kérdőleg nézett unokájára:

- Felelj, Gyöngyi.
- Színésznő szeretnék lenni.

A süket ember bólintott:

- Csupán a könyvelés miatt óhajtottam tudni az eljárást. Ugyanis két könyvünk van. Műkedvelők és hivatásos művészek könyve. Ha tehát a kisasszonynak, komoly szándéka a pálya, ezennel felvesszük őt a művészek közé. Mama, hozd be az anyakönyvet.

A heptikás asszonyság egy hatalmas főkönyvet cipelt be. Az angolkóros gyermekek piszkos tintatartót és tollat hoztak, amely sokáig nem akart engedelmeskedni, bár Remete R. a cvikkerét kétszer is megigazitotta:

- Becses neve?
- Élestő Éva. S betűvel.
- Mintha más néven szólította volna az imént a tekintetes asszony?
- Gyöngyvirág a családi nevem.
- Helyes, nagyon helyes.

Az igazgató ettől a perctől fogva bólongatott, mert mindennel meg volt elégedve. Átvett még husz koronát, miután a nagy anyakönyvbe kellett beírni Gyöngyit. Az iroda ajtójáig kísérte a vendégeket.

- Mindig mondtam, hogy zárjátok be a konyhaajtót - kiáltotta látogatói után az angolkóros gyermekeknek.

Amíg a krisztinavárosi omnibuszra vártak, a nagymama inkább az esernyőjének, mint Gyöngyvirágnak a következőket mondotta:

-53-

- Elég gazdag vagyok, hogy unokám kérését teljesítem. Ha festőművésznő vagy gyermekkertésznő akart volna lenni Gyöngyi, azt is kibírnám. Bezzeg, mikor én gyermek voltam, a lányok kalaposnénak mentek.

Az ódon templom felől csörömpölve jött a sárga kocsi, mint az örökké változó élet. Boldog és boldogtalan emberek kocsija az omnibusz. Fájdalom, remény, ifjuság és öregség gurul a szivtelen kerekeken. A kocsis oly közömbösen túlköl, mint a másvilági Charon. Gyöngyvirág dobogó szívvel nézett a Király-utca elmaradozó ódon házaira, sötét boltjaira, álmodozó, unott és sürgölődő lakóira.

- Az apád zsidóember volt, - mondta elmerengve a nagymama. - Azért olyan a szemed, mint itt a lányoké.

VIII. A szerelem zörög, mint a mák.

-54-

Remete R. Arnold nem sokat habozott, megnyitotta a szeszt, mielőtt valaki észrevette volna.

- Ugy tesz mint az egyszeri ember, mondta otthon a feleségének, a tisztességes arcú nőnek,
- behunyta szemmel nyeltem le a suviaot.

A Remete-féle művészeti iskola első növendéke minden esztendőben egy Elzüllött Elza nevű leány volt. Már senki sem tudná megmondani, miért hívták őt Elzüllött Elzának, látszólag igen tisztességes leány volt. Szűzmáriát hordott a nyakában, rózsafüzér volt a csuklóján, mindig fekete ruhában járt, mert pincérnő volt a Borozóban, ahol reggelig mulattatta a vendégeket. Ha többet ivott a kelleténél, görcsös zokogásra fakadt és fünek-fának elpanaszolta, hogy szeretne szakítani az életmóddal. Akkoriban történt, hogy a Borozóból több leány férjhezment. Egyik Érsekújvárra, az állomási főpincérhez, a másik kávésné lett, de a harmadik egy dúsgazdag magánzóhoz, akinek Bécs mellett nyaralója volt.

Elzüllött Elza naponta öngyilkossági tervekkel foglalkozott mert az ő kezét senki sem kérte meg egy hosszú életre.

-55-

Hajnalban a Borozóból egyenesen a Teréz-templomba sietett. Néha kis bucsujárást sikerült szervezni a hajnali miséhez. Petyhüdt éjszakai nők, kábult gavallérok, agyonfáradt pincérek mentek Elzüllött Elza kedvéért a hajnali misére. Elza boldogan és büszkén vezette a csapatot a Nagymező-utcán, mint faluhelyen a bucsuvezer az ájtatosokat. Megmutatta a helyüket a templom háttérében, a sötétben; ő maga, mint Szent Terézia rokona, az első padosorban térdepelt le és alázatosan köszönt a karinges papnak. A hajnali mise volt hosszú ideig Elzüllött Elza boldogsága.

A bucsusok azonban elmaradoztak, mind ritkábban sikerült hívőlélekre találni az éjszakából a Borozó hajnalába hullottak között, akik hajlandók lettek volna a reggeli ájtatosságra. Egyszer Révész Béla és Ady Endre kísérték a szegény leányt a Próféta-utcaig. Már úgy látszott, sikerülend a két szabadgondolkodót a hittérítés hajlékába terelni, amikor Adynak eszébe jutott, hogy a Három hollónál várja őt Zuboly éjfél óta. Elzüllött Elza hittérítés és szerelem nélkül ballagott el boldogtalan életébe.

Tehát Elza volt Remete R. Arnold első növendéke. Mindig reggel hét órakor jött a miséről. Remete ur csupán azt restelte, hogy bajusza még nem volt kipederve. Rongyos hálóköntösben és papucsban sietett be az irodába, míg a sovány, hosszú Elza összekulcsolt kézzel várta a kis szinpad rojtos kuliszái között.

- Ivette! - mondta álmosan és savanyuan R. R. A. és sanzonokra tanította Elzát, amelyeket az majd a Mandel-mulatóban énekel. De még messzi volt a szerződés.

-56-

A zongora mellől ismét ágyába fordult a süket karmester, miután megintette gyermekeit, hogy csendben legyenek, mert csak értük dolgozik. Többnyire Elzüllött Elza órapénze szolgált korán regge létalapu a kis családnak. Marika, a tizesztendős kisleány lement a pénzzel a kávémérésbe és nagy táiban hozta fel a kávé, amelyet a család csendesen körülült.

Gyöngyvirág déltájban jelent meg az iskolában.

Remete R. Arnold ekkorára már az összes fodrászati szereket végigpróbálta a szerb borbélynál. („Azóta vagyok szerencsétlen ember, mióta nappal borotválkozom. De mit meg nem tesz az ember a a családjáért?” - mondogatta R.) A tisztességes arcú feleség a legpompásabb slafrokjában fogadta a növendéket, R. Arnold a zongoránál ült, mintha valami szerzeményen törné a fejét, amelyet gyorsan elrejtett Gyöngyvirág elől a szekrényben. (Sonkaszalonna, zsemlye, fiatal hagyma és egy kupa ser volt az elrejtési való, mint ezt Gyöngyvirág egyszer észrevette.)

- Itt a hölgy, - kiáltott be az irodába a tisztességes arcú asszony.

- Csak fel vele a szinpadra. Hadd szokja meg a kuliszát, - felelt a szekrényből Remete R. és a szekrény falán függő kis tükörben gyorsan leverte bajuszáról a zsemlyemorzsákat.

Mire Gyöngyvirág Maxot egy sarokba ültette, ahonnan a nagy kutya álmélkodva nézte az eseményeket. Csupán egyetlenegyszer felejtkezett meg magáról. Remete R. Arnold zsiros, sárga kalapját lekapta a fogasról és szaladni akart vele a Kecskeméti-utcába. De az ajtó zárva volt. Remete igazgató ettől az időtől fogva mindig begombolkozott, ha a nagy kutyára nézett.

-57-

- Kezdjük, nagysád, mert a nagymama nem hiába fizeti a drága tandíjat.

Sietve lapozott a kották között. Azután emlékezetből kezdte játszani a *Lövinger* című kuplét, amely ez időtájt divatos volt a pesti zengerájokban. Náthás hangon, hamisan, szomorúan énekelte; a két kezével, fejével, derekával indulási mozdulatokat tett a zene azon helyein, ahol az énekesnek kezdeni kellene a szinpadon. Sőt egyszer felkiáltott:

- Gyerünk, drága.

De talán harmadik óra is elmúlt már, amint Gyöngyvirág félig ijedten, félig vidáman énekelni kezdte:

- Lövinger, Lövinger...

- Hogy fog örülni a nagymama, ha kirukkolunk előtte a tudománnyal, - mondotta Remete R. és elmerengett.

Gyöngyvirág még a kis szinpadon ült, - Remete úr arról beszélt, hogy megnagyobbítja az iskolát, - amikor a tisztességes arcú asszony felnyitotta az iroda ajtaját és életuntan beszólt:

- Itt vannak a méltóságos hölgyek.

Nyomában két égi meszelőrud nyomakodott be az ajtón és olyan lármát csapott, mintha egy sereg ember érkezett volna a művészeti irodába. Egy nem régen meghalt huszárezredes leányai voltak a Pongyi kisasszonyok és ellenállhatatlan vágyat éreztek a művészi pálya iránt. Gyászkalapot hordtak, tetőtől-talpig egyformák voltak, nagyorru, csontos, kincstári-leányok, akik még mindig azt hitték, hogy él valahol az ezredes, életnek, halálnak ura a garnizonban. A Pongyi-kisasszonyokat sokan ismerték Pesten; az Emke-kávéházban, a Bodóban, ahol a cigányprimások kivasalva és hódítóan huzzák a nótát, a kisasszonyok megjelentek gyászruhás anyjukkal és vadászatot rendeztek atyjuk régi tisztjeire. A szegény főhadnagyok és kadétek ijedten menekültek a költekező kisasszonyok elől a kávéskonyhán át. Ámde egyedül is tudtak borozni, mulatni, jukkerkodni. Négyesével vették a Princeszász-cigarettát, nótát rendeltek a cigánynál. Izaura a második pohár bornál monoklit tett fel a szemére és fixírozta a kávéházat. A nővére egy kvietált hadnagy nótáját dudolgatta, míg az ezredesné elkeseredve szidta a világot. Csupán idő kérdése volt, mikor züllemek el. Ezért volt szükség a Remete-féle iskola diplomájára.

-58-

Különben jószívű, dolgos, tisztességes gondolkozású nők voltak, mint a kereszténylányok, akiknek csupán egyetlen feladatuk volna az életben: férjhezmenni, aztán gyermekeket nevelni.

Gyöngyvirággal nyomban tegeződtek, mert kisütötték, hogy egy Élesztő Frigyes nevű hadnagy szolgált a hadseregben.

- Bizonyosan a bátyád volt, kicsike, - mondta Izaura és nem adtak helyt Gyöngyvirág védekezésének, hogy neki nincs bátyja.

A Pongyi-kisasszonyok már nagyon előrehaladtak a tanulmányokban. Izaura az összes kuplékat tudta, amelyeket Pesten a lebujsokban énekelnek. Mindegy volt neki: magyar vagy német. A „Drága Pucikámat“ éppen olyan jól tudta, mint az „Oje die Liebe“-t. Egyetlen ugrással termett a színpadon és nem várta, amíg Remete R. jelt ad az indulásra.

-59-

- Maga kis Fedák Zsazsa, - dünnyögte a karmester, de olyan savanyu arcot vágott a dicsérethez, mintha vadalmába harapott volna. A méltóságos kisasszonyok nem voltak pontos fizetők.

Mig Emerencia a színpadra viharzott, mint egy boldogtalan „szerelmes“ kasztíliai táncosnő, a szoknyáját a fejére kapta, meg a térdéhez csapta, félcipőjét csaknem szétverte tánc közben; már gyermekkor óta nagy sikere volt a családi körben, amint a szilaj spanyoltáncot lejtette.

A két leánynak egy vőlegénye volt, aki részükre lakást tartott. Izaura a Fehérhajó-utcában lakott, a Graskovics-féle házban; míg Emerencia a Szervita-téren, a virágüzlet felett. Egy báró Prépostvári nevű ragyás uriember, erdélyi méltóságos ur volt a vőlegény, aki protestáns volt és világi alelnök az egyházkerületben, ugyanezért nem mutatkozott nyilvános helyen a Pongyi-kisasszonyokkal, csupán a lakásukon látogatta meg őket, külön és elözetes bejelentés alapján. A leányok eleinte sokat sirdogáltak különös helyzetükön, az ezredesné mindig attakra készült, hogy nyilatkozzon végre a vőlegény. Később a mama Rákosszentmihályon nyert elhelyezést egy kertes, vadszőlős, ábrándos házikóban, ahol két kecskét tartott, egy feketét és egy fehéret és csöndesen megnyugodott sorsában.

A Pongyi-kisasszonyok a tekintélyes nagy kutya miatt is szerettek Gyöngyvirággal a városon végigvonulni. Emerencia szerzett egy kutyaszíjat, amelyet a kezében vitt, míg Izaura lépten-nyomon hegyesen füttyentett Maxnak, aki megzavarodott, miután annyit, foglalkoztak vele. A „báróról“ soha sem beszélgettek egymás között; gyermekkorukat emlegették Gyöngyvirágnak, midőn kis kocsijuk, fehér agaruk és tisztiszolgájuk volt, napestig lovaztak és piros frakkban mentek a róka után, midőn a tisztikar versenyt rendezett. Giginék nevezték Gyöngyvirágot s mielőtt elváltak volna tőle, mindig kézsókjukat küldték a nagymamának, akiről csak annyit tudtak, hogy gazdag budai asszonyság.

-60-

- Mily jó volna, ha szegény anyánk barátnőt lelne benne! - mondogatták.

Gyöngyvirág lesütötte a szemét, hallgatott és odahaza soha sem merészelte kinyitni a száját a Pongyi-kisasszonyok jámbor óhajtásáról. A nagymamának az egyik szeme vérrel volt aláfutva és ilyenkor nem volt tanácsos beszélgetni. Személyesen ölte a csirkét és úgy vágta a kis baltával az aprófát mint a bérlő fejét, aki különböző ürügyek alatt késlekedett a bérfizetéssel a Kecskeméti-utcai házáért. Még csak azt sem vette tudomásul, hogy Gyöngyvirág a színiiskolát látogatja. Majd egyszer kitöri a nyakát a bajuszpedrő-szagu igazgatónak, de egyelőre hallgatott.

Gyöngyvirág azt gondolta magában, hogy a nagymama e lelkiállapotban leguritaná az ezredesné lányával együtt a Svábhegyről, ha meglátogatnák.

Egy napon hiába várta a leckeóra végén Gyöngyvirág a Pongyi-kisasszonyokat.

Egy pápaszemes hordár ravaszkodva, mintha valamely titokzatos ügyben jönne, cimeres, pecsétes és szénaparfümes levelet hozott: *Gyöngyvirág, kedves kis rokonunk* címére. A levélben a Pongyi-hölgyek felkérték Gyöngyvirágot, hogy mentse ki elmaradásukat Remete ur előtt. Ők hosszú ideig nem jöhetnek a leckére, mert megbetegedtek. Ha Gyöngyvirágnak volna egy szabad délutánja, 3-tól 4-ig, meglátogathatná hűségese barátnőit.

-61-

- Tudtam, hogy ez lesz a vége, - szólt náthásan Remete úr és nyomban közölte észrevételét a konyhában a tisztességes arcú asszonnyal, amiből nagy sirás-rívás keletkezett. Az angolkóros gyermekek jajgatva hemperegtek a folyosón, miután R. R. röviden kijelentette, hogy ezek után

mindenkifogja be a száját, ő többé nem gondoskodik családjáról.

- Hívjátok Laubernét, - mert az óra üres, nem akarom hasztalanul tölteni az időmet.

A gyerekek elszaladtak és nemsokára ezután megérkezett Lauberné, akinek trafikja volt a Király-utcában és titokban a szini pályára készült.

Olyan szép asszonyt, mint amilyen Lauberné volt, még álmában sem látott Gyöngyvirág.

Lauberné olyan volt, mint a gyümölcsérlelő őszt szokták ábrázolni a régebbi időben a piktorok: duzzadt szőlőfürt, hamvas szilva és aranyránét-alma jutott az ember eszébe, ha őt látta. A haja hosszú és vörhenyeges volt, mint a hervatag fűszár. Telt, fészekmeleg tenyeréről álmodoztak öregesedő férfiak. A bokáját a félcipő felett sokszor maguk elé varázsolták a szegény szobaurak. Kanaáni boldogság lehetett vállát, keblét megölelni. Az omnibusz-kocsis távra felejtette a száját, ha szél fujt a Király-utcában és Lauberné hajadonfővel, harász-kendőben és egy szál szoknyában állott a trafik lépcsőjén. Hébe volt, akinek korszójából inni szeretett volna sok öreg kereskedő és fiatal tanuló. Olyan illata volt, mint a fahéjnak. Legfinomabb török dohányhoz hasonlatos hajzat volt a nyakán.

-62-

Remete R. Arnold két kézzel esett neki a bajuszának, amikor Lauberné feljött a lépcsőkön, bár a nevezetes asszony többnyire gavallérokat hozott magával, akik a nézőközönséget alkották.

Legtöbbször megjelent Lauberné sarkában Blau Diogénesz, egy nyugalmazott börziáner, aki az összes brittanikákat végigropogtatta a boltban, állítólag nem szerette „a kövér zsidóasszonyokat”. De felfüggesztette a villásreggelit a Bécsi söracsarnokban, ha az ablakon át megpillantotta Laubernét.

- Csak tegyék a melegre a pájslit, mindjárt jövök! - szólt és hatalmas potrohával, asztmatikusán szuszogva, vetette magát a trafikosné után.

De nem hiányzott a trafikosné közelségéből Muskotály Mihály hirlapíró ur sem. Ez a kilumpolt arcu, borgözös, létra-formájú, görbenyaku fiatalember olyan volt, mint a sarokban álló preparált csontváz, amely szerelmes a tanár ur páciensébe. Bizonyosan idegfájó erkölcstelenségeken törte a fejét, amikor borzas eb módjára koncsorgott Lauberné szoknyája után. Ő a jövő embere volt, egykor majd kibontakozik írói tevékenysége, ha addig agyon nem verik a Vasvári Pál-utcában, a Régi bablevesben, ahol délelőtt spriccer mellett irt kis elbeszéléseket a Pikáns Lapokba. A kéziratot hordárra bizta és ilyenformán már adósa volt a Király-utca összes hordárjainak. Gyakran volt részeg s ezért Laubernét tette felelőssé. Muskotály Mihály az élet szegény hegedüse volt: rokon és barát nélkül, a csodával határosan tartotta fenn magát az idegen nagyvárosban. Csodálkozva nézte a hitbuzgó zsidókat, akik a Vasvári-utcai templomba jártak imádkozni. Vajjon miért imádkoznak? Ha zsidóvá lenne, szeretné őt Laubernét? A zsidók talán tudnak valami szert az élet boldogtalansága ellen. Meg kell lepni őket, hogy mit mondanak a gyönyörű nőiknek, hogy hallgatnak a szavukra... Muskotály Mihály abból a ferde látószegből nézte az életet, hogy ő ugyanis szerencsétlen, tehát nincs sok veszíteni valója.

-63-

Blau Diogénesz és Muskotály Mihály mély elragadtatással tapsolt Laubernénak, amikor a kis szinpadon a furcsa kuplékat énekelte, táncolt, a levegőbe emelte a lábát és Remete R. A. úgy verte a zongorát, mint a zengerájban.

Blau Diogénesz Carola Ceciliára hivatkozott, akinek lovagja volt egykor és kijelentette, hogy az ünnepelt diva nem közelíti meg Laubernét. Ha nagyon meg volt elégedve - és véletlenül az erszénye is engedte, - hordócska sert és pompás villásreggelit hozatott fel a „Bécsi“-ből. Antal, a fehérkötényes csapos, büszkén hozta fel vállán a hordót és a tisztességesarcu asszony ócska evőeszközöket nyújtott be az ajtóhasadákon. R. R. A. egyszer többet ivott a kelletténél s ekkor elárulta, hogy maga is szereti Laubernét.

Muskotály Mihály a lecke végén elment bolyongani a Terézváros barátságosan piszkos, kis utcáiba. Álmodozva ment, a korcsmák előtt megállott, ha különös szagot érzett vagy friss csapolás döngését hallotta. Egy száraz, zörgő mákfejet hordott magánál és rázogatta, mint egy csengőt.

-64-

- Riza, - mondta, sötét kapualjakkal és petróleumszagu, szomorú udvaroknak. - Meghalok!

IX. A gólya kelepel.

-65-

Gyöngyvirág egy októbertévi napon meglátogatta barátait.

Előbb Izaurát kereste fel, aki a Szervita-téren lakott.

Hajdanában a legelegánsabb emberek a Belvárosban laktak s régimódi, kényelmetlenül épített házakban, bolthajtások és féligvak ablakok mögött húzódtak meg gavallérok és dámák, akik a legszebb ruhát viselték a városban, a legjobb kalapot hordták, de csak gummikádban fürdölhettek, mert a lakásban nem volt fürdőszoba; télen fával fűtöttek, mert így volt építve a kályha; de a legjobb parfümön is átérzett, hogy itt dohos a levegő.

A belváros kis terei olyanok voltak, mint a cukrászdobozok. Ott keringőzött a napfény a

dunai szél; ragyogtak az állomáson a bérkocsik, amelyekből az imént szálltak ki a szarvaslábu grófnék; tiszta ruházatu öreg nyugdíjasok üldögéltek a padokon; a gyékénykosaras virslis és a császárzsemlyeszagu pék kezét csókolt a feketeruhás szobalányoknak, midőn becsengetett; a probirmamzellek kigyózó deraka és a kalaposnék fehér blúza, regényességre vágyakozó virágárusnék bájoló mosolya és a könyvkereskedők ezüstfeje tették hangulatossá a városrészt. Egész életében előkelő ember marad az, aki a Belvárosban telepedett meg. A boltok kirakataiból jól lehetett öltözködni, az eleganciát könnyű itt megtanulni és hitelképes volt minden vevő. A nevezetes boltok, ahol a legjobb londoni portékát árulták, ruhát, kalapot, keztyüt, oly emlékezetesek voltak, mint egy őszi kopófalavadászat. A párisi áruk egyenesen idejöttek és illatoztak, mint egy nagyvilági estélyen a nők. Francia könyvek és folyóiratok legfrissebben mutatkoztak a könyvkereskedés kirakatában. A kávéházban a Le Figaro utolsó számát adta kezébe a pincér. A borbély Párisban tanult fodrászságot; a fehéreneműbe szütleányok himezték a monogrammot; a fűszerkereskedésnek olyan szaga volt, mint egy oceánjáró tehergőzösnek, amely Bombayból érkezik. A vendégfogadók körül gazdag idegenek cipője fénylett, az automobil-fátyol nem mindig rejtett kalandvadász félvilági nőt, az ékszerek itt vakítottak és vadonatuj bankjeggyel fizetett a bank. Boldog belvárosi évek! Vajjon visszatérnek-e még valaha, mint az ifjuság?

Izaura lakása japáni stílusban volt berendezve. A földön és a székeken igen sok selyempárna hevert. Finom képecskék a falon. A sárgaselyem ernyőjű lámpás halkán zugott. Egy nagy teadobozban szerelmes levelek voltak. Orvosságos üvegek álltak egy törpe asztalkán.

Izaura hófehér ágyban feküdt és egy pirosszallagos, bamba kisgyermekre fáradtan, szomoruan mosolygott.

Gyöngyvirág összecsapta a kezét a gyermek láttára.

- Kis baba! - kiáltotta álmélkodva.

- Fiu, - suttogott Pongyi-kisasszony.

- Fiu, - ismételte Gyöngyi és még nagyobb csodálkozással függesztette a szemét a pirosszalagosra.

- A gólya hozta! - szólt bizonyos szünet mulva Izaura.

Gyöngyvirág engedelmet kért, hogy a babát a karjába vehesse. A földre telepedett, a vánkosokra, az ölébe emelte a fiut és hosszadalmasan nézte, mint egy álmodót.

- Szeretnél kisbabát? - kérdezte Izaura.

- Ó, nagyon, - felelte lelkesen Gyöngyvirág. - Vajjon, hogy hívják? - kérdezte titkolózva.

- Sándor.

- Sanyi.

Mérhetetlen csodálkozással szemlélte a gyermeket. Csaknem felsikoltott örömeiben, mikor az kinyitotta a szemét.

- Életem reménysugara - mondta Pongyi Izaura, mintha már sokszor használta volna e kifejezést.

Gyöngyvirág az ujjával simogatta a gyermek arcát, mint a virágot. A csecsemő nyögött, furcsán eltorzította a száját, majd meg lecsukta a szemét, ezzel mintha a napsugár is eltűnt volna a szobából.

Izaura felkőnyökölt az ágy párnáira és búsan nézett Gyöngyvirágra.

- Én vagyok a legszerencsétlenebb teremtes. Az anyám nem szereti a gyermeket. El akarja tenni az utból.

- El akarja tenni az utból? Hisz senkinek sincs utjában a csepség - vélekedett Gyöngyi.

- Te azt még nem tudod, Gyöngyvirág, hogy milyen az élet, - rebegette Izaura, mintha valami nagy titokról beszélne. - Az élet nem tréfa, hanem a szomorúságok láncolata.

Izaura e kijelentés után hátrahajította fejét a párnán. Gyöngyvirág a térdin tartotta Sándort. Váratlanul szomorú csend ereszkedett a szobára, amely csöndben Sándor arca megnövekedni látszott. Egy bánatos, fájdalmas férfiarca feküdt a Gyöngyvirág térdén. A csipkefüggönyök mögött ködbe borultak a belvárosi háztetők. Fázós, temető, hátfájásos, életunt októberi nap volt, Gyöngyvirág ijedten behunyta a szemét, mert félni kezdett a gyermektől, aki itt mindenkinek utjában van.

- El kell őt tenni láb alól, - mondogatja az anyám. Azt állítja, hogy ez a gyermek szerencsétlenné teszi őt, engem, a vőlegényemet, végig az egész életet.

Gyöngyvirág borzongva nézett Sándorra, mint egy halálraitéltre. Képzletben látta az özvegy ezredesné, amint egy nagy csirkeölökést fen a köszörükövön. Vajjon a nyakát metszi el majd Sándornak? Vagy általában hogyan teszi el az utból?

Az ajtó felé huzódott. Ó, minek jött ide e szomorú házba, ahol a világrajövő kis gyermekeket baltával fogadják! Ha majd egyszer neki is lesz gyermeke, a vállára, a kebelére ülteti a kicsit,

mint egy pillangót és úgy sétál vele a városban, büszkén, örömteljesen. Vajjon hogy hívják majd az ő gyermekét? Ha fiu lesz, csak Imre legyen a neve, a haja hulljon a homlokára, a szeme legyen olyan, mint a szentképeké. De ha véletlenül leánykát kap?

Izaura felemelkedett az ágyban, kitérte két karját Gyöngyvirág felé:

- Benned van minden bizalmam, hogy gyermekemet nem engeded eltenni láb alól!

Gyöngyvirág megrettent.

A nagymamára gondolt.

Vajjon mit mondana a nagymama, ha egy kis gyermekkel a karján állitana be a Svábhegyre? Nem igen lehet ezt még elgondolni sem, hogy mit tenne az öregasszony.

- Gyere közelebb, Gyöngyvirág, - hangzott az ágyból a panaszos szó. - Te vagy életem reménysugara, ha te is cserben hagysz, felkelek a betegágyból, elvándorolok a Dunáig és a gyermekkel együtt a ködös vízbe temetkezem.

- Ne beszéljen, Izaura, - kiáltott Gyöngyi és eltakarta az arcát. - Mostanában nagyon csuf a folyó. Fekete füst és szürke köd ül rajta, mint az átok. Kétszer is meggondolja magát, amíg a folyóba akar ugrani.

- Én pedig azt határoztam, hogy nem válok meg a gyermekemtől, nem adom az anyámnak, aki gyűlöli Sándort. Isten tudja, mit csinálna e tehetetlen kis bogárral. Talán éheztené... megverné... Ő ugyan azt állítja, hogy ne legyen gondom Sándorral. Majd dajkaságba adja Piliscsabára egy jó asszonyhoz. Hallottam én már ezekről a jó asszonyokról. A temetőbe viszik játszani a gyermekeket és beleejtik a nyitott sírokba. Többé sohasem tudnék mosolyogni, ha az én árva kis porontyom tehetetlenül vergődne egy sirdögör fenekén, nyivákolna, sirdogálna, senki sem hallaná meg a hangját, - legfeljebb a szomszéd lyukban egy öreg csizmadia, aki elszáradt lábával oldalba rugná gyermekemet. Ah, sosasem tudtam megérteni azokat a szülőket, - akik gyermeküket csizmadia-inasnak adják.

Vadul felkapta a gyermeket az anya és a nőstény heves mozdulatával a melléhez szoritotta.

- Nem adlak oda, nem én... Ne félj kis bogaram, nem lesz csizmadiainas.

Gyöngyvirág összekulcsolta a kezét. Remegett a szája és pityergő hangon szólalt meg:

- Nem hiszem, hogy a nagymama örömmel látná Sándort házában. Furcsa, bogaras asszony az én nagyanyám. Olyan kemény a nézése, mint a tűzkő.

Izaura megígazította a szalagocskákat a gyermek ágyneműjén, megsimogatta a tejszin csokrokat, kihuzogatta a ráncokat, megveregette a párnákat. Félszeggel nézett Gyöngyvirágra.

- Azt én sem hiszem, hogy a budai, tekintetes asszony jó anyja volna az én gyermekemnek. Az ilyen öregasszonynak nincs szive a cseppséghez. Érző sziv, meleg kéz, barátságos bánásmód való a tehetetlen emberkének, különben elpusztul, mint az öntözetlen virág. Van nekem erre nézve egy kis tervem, amit hosszú éjszakákon gondoltam ki, midőn nyitott szemmel feküdtem az ágyban, magamban meghánytam-vetettem sok mindent. Még a jövőmre is gondoltam. Valóban nem tarthatnám Sándort magamnál, ha még férjhez akarnék menni. De én már úgy sem megyek férjhez soha. Csak leány maradok és fehér ruhában, mirtuszkoszorúval a fejemen temetnek el. Soha sem fogom megismerni az asszonyok életét. Szüzi tisztaságban megyek át a másvilágra, mint egy apáca. Hisz az asszonyok mind tisztátlanok. Csak addig vagyunk boldogok Gigi, amíg leányok vagyunk.

Gyöngyvirág csendesen hallgatta barátnője szavait. Eszébe sem jutott ellentmondani. De Sándor nyafogni kezdett, mint egy kis macska.

- A gyermek, egy gyermek: az semmi. Több barátnőm is volt, akinek lánykorában gyermeke született. Hisz nem lehet arról tenni. Csak arra kell vigyázni, hogy a világ még ne tudja. Az emberek rosszakaratuak, hamar a nyelvükre veszik a nőket. Jaj annak, akit egyszer kikezdenek. A férfiak fecsegőbbek, mint az asszonyok. Soha se mond el a titkaidat férfinak, mert visszaél gyengeségeddel. Ha valamikor gyermeked születne, menj el messzire a városból, oda, ahol senki sem ismer. És azután emelt fővel jöhetsz vissza. Senki sem fog meggyanusítani, mert senki sem látott semmit. A barátnőim is mind szerencsésen férjhez mentek, de nem hiszem, hogy valamelyik is bevallotta volna a férjének gyermekét. De én nem akarok csalni. Ugyanezért nem megyek férjhez. Én tisztességes leány vagyok. Senkit sem csaltam meg, senkinek a becsületét nem loptam el, a férjem tisztességes nevét nem tiportam sárba. Én különb vagyok, mint azok az elvetemedett asszonyok, akik a férjük háta mögött viszonyt folytatnak mindenkivel, aki jön. Én tisztességes lány vagyok. Az apám ezredes volt.

Gyöngyvirág nagyot nyelt, amikor Izaura befejezte hévvel elmondott szavait. Még sokkal járatanabb volt a világban, mintsem igazat tudott volna adni barátnőjének. Csak hallgatta a bünbeesett leány védőbeszédét. Imára kulcsolta a kezét és titkon azon fohászkozott, hogy soha se kelljen védekeznie egy másik nő előtt könnyelműségéért.

- Ugyanezért, mert tisztességes nő vagyok, nem ölöm meg a gyermekemet, mint Gretchen. Én nem akarok Mária-Nosztrára kerülni. Nyugodtan, felemelt fővel akarok élni. Hiszen senkit sem tettem szerencsétlenné, legfeljebb önmagamot.

Izaura sirni kezdett. Könnyei a mártirok fájdalmával hullottak és megfényesítették az arcát,

mintha belső fény világítaná. Sándor csendesen feküdt, ő még nem tudta, hogy édesanyjának milyen szomorúságot okozott világrajöttével. Szegény, törvénytelen gyermekek, dehogyan jönnének a földre, ha előre tudnák, hogy itt könnyek, keserőségek várják őket. A nemszeretem kislalkek odaát maradnának a tulsó parton, ahol az arcok mosolyognak, a fák csengenek, a vizek zenélnek. Vajjon miért is hívják át őket gyenge percekben a boldogság honából?

A gyermek pólyája megnedvesedett az anya könnyeitől. Gyöngyvirág kivonta a kis zsebkendőjét, amelybe nefelejtsek közzé volt himezve a neve és letörölte vele az anya könnyeit.

- Ne sirjon, Izaura. Szerencsétlenséget hoz a gyermekére.

Az anya felemelte a fejét:

- Ó, ne mond barátnóm, hogy Sándor szerencsétlen lesz. Neki boldognak kell lenni, mert az édesanyja eleget szenvedett érte, míg a világra hozta. Szerelem gyermeke Sándorom. A szerelemgyermekek mind különbek, szebbek, életrevalóbbak, mint a törvényes házasságbeli gyerekek. Ők úgy jönnek a világra, mint a szentföld lovagjai, akiknek Krisztus sirját kell meghódítani. Ó, milyen hullámos lesz a Sándor haja! Mint a rét, amelyet szél lenget. Milyen tiszta és sokatmondó lesz a szeme! Mint a tó tükrében a vizililiomok. Milyen nyugodt, hideg, szenvedélytelen lesz az arca! Mint ama férfiaké, akik okosságukkal szerzik meg a nők szerelmét. Bizonyosan... bizonyosan... szeretni fogják őt a nők, mint a szerelemgyermekeket szokás. Hisz lényükből kiárad a hosszú életen át születésük varázsa.

- Én szeretem Sándorkát, - mondta lesütött szemmel Gyöngyvirág.

- Szeresd szegényt! - rebegte Izaura, - megérdemli. Van egy ház a Tüzoltó-utcában, amelyet jóemberek építettek. Fehér Keresztnek hívják. És szegény gyermekek háza ez, akik itt jó bánásmódban, tisztaságban élnek. Amint leszállt az alkonyat, karodra veszed Sándort, elviszed őt a jószágos házhoz, lefekteted a küszöbre, meghuzod a csengőt, aztán elfutsz, amint lábad birja. Megteszed ezt értem, Gyöngyvirág?

- Mi történik Sándorral? - kérdezte Gyöngyi és erősen fogta a gyermeket.

- Sándort majd beviszik a házba a jóemberek és felnevelik. Esküdj meg, hogy megteszed, amire kérlek.

- Esküszöm, - felelt Gyöngyi és keresztet vetett.

X.

Gyöngyvirág utja a pusztában.

- A mi Urunk Jézus Krisztus számár háton menekült Herodes fegyverei elől. Az én Sándor fiam egy fiatal szüz karjain - mondta Pongyi Izaura, amíg utoljára felöltöztette a gyermekét.

Gyöngyvirág a cseléd nagykendőjében és kitaposott cipőjében üldögélt a sarokban és a fejleményeket várta.

Izaura boldog-boldogtalansággal adta rá Sándorra az ingecskét, miután abból a monogrammot eltávolította.

- Isten veled, te világszép, te Antikrisztus. Vajjon látja-e még szegény anyád szeme bús pofácskádát? Merre visz innen kis rózsaszínű talpad? Eldorádóba, vagy a szomorúság földjére? Kinek a kezét fogod meg ujacskáiddal, mint most anyádét? Korona lesz a fejedben, vagy hóhérkötele a nyakadban? Ó, én szerencsétlen, miért is kell elválnom tőled!

Pongyi Izaura ráborult a gyermekére és oly keservesen siratta, hogy Gyöngyvirág megszólalt a sarokból:

- Miért sir? Hisz nem halt meg Sanyi.

- Te azt nem érted, - felelt könnyei közül Izaura. - Ha meghalt volna, legalább tudnám a sirját. De így, - vajjon látom-e még valaha?

Erős hegedűhurra most egy ezüstbe foglalt farkasfogat erősített Izaura?

- Az apja ajándéka. Mikor megszületett, akkor hozta a vőlegényem. Legyen erős a gyermek, mint a farkas. Ezt viseld a nyakadban, kis árvám, ha már atyád nevét nem örökölheted.

A farkasfogat Sándor nyakába akasztotta.

Aztán az írásbeli munka következett. Ezt Gyöngyvirágnak kellett elvégezni, hogy egy esetleges nyomozásnál ne legyen a kézírás árulója Pongyi Izaurának.

„A gyermek neve Sándor.“

Igy írta fel Gyöngyvirág egy papirosszeletre, amelyet a fiucska inge alá csusztattak.

Aztán bekötötték Sándort dunyháiba. Utoljára, erősen, utrakészen.

Félhat volt. Az októberi délután az estébe tünt, mint egy sárga kocsi, amely elgurul a sűrű országon.

- Készülj, Gyöngyvirág, mindjárt besötétedik. Az éjszakában el találsz tévedni és rossz helyre viszed a gyermeket.

- Attól ne féljen, - suttogta Gyöngyvirág és nagy szerelemmel nézett Sándorra. - Vigyázok én rá, mint a két szememre.

- Tehát indulj, Gyöngyvirág. Vidd el őt gyorsan, mert megszakad a szivem fájdalomtól.

Gyöngyvirág kinyújtotta a két karját, hogy Sándort kendője alá vegye.

- Megállj, hóhér, - sikoltott Pongyi Izaura. - Megállj, hadd csókoljam meg utoljára kicsinyemet.

Gyöngyvirág megrettent Izaura fájdalomtól. Pongyi kisasszony életében talán először érezte a kín és gyötrelém nevű látogatókat. Eljöttek e sisakos, vadképű idegenek és kardjukat Izaura szívébe mártották, hogy a szegény hölgy összeroskadt.

- Vigyed, Gyöngyvirág. Az ablakból mindaddig utánad nézek, amíg látlak. Bár örökké látnálak az ablakból.

Gyöngyvirág óvatosan felemelte a pólyás babát és a kendője alá csuszította. Ugy nézett ki, mint egy kis pesztra.

- Sanyi - rebegte a gyermeknek, mikor a szívére érezte.

Csöndesen, vigyázva kiment a szobából, amíg Izaura eltakarta az arcát és az ágyra vetette magát kétségbeesésében.

Neki a városnak.

Most neki a városnak.

Gyöngyvirág a fal mellett mendegélt a kivilágított Belvároson át.

Az utcákat már ellepték a diszes uraságok, urnők, akik illatozva, frissen, mintha ma kezdődne az élet, a Váci-utca felé siettek fénylő cipőkben. Betanult, de ujnak látszó mosolyok az arcokon. A szemek villámlottak, mintha mindenki megijodott volna lámpagyújtáskor. A nők arca fehér volt, szenvedélytelen és mozdulatlan a szájuk, a kirakatok lámpásai csupa álorcát világítottak meg. Ugyan kinek jutott volna eszébe Gyöngyvirágot megkérdezni, hová megy a kis csomaggal szíve felett?

Gyöngyvirág erősen a szívéhez szorította Sándort és gyorsan ment végig a Rakóczi-uton.

Akkor még nem volt háboru, tehát gyönyörű fogatok közeledtek, mintha csupa gazdag ember lakna a városban; az öregebb fiakerosok oly tekintélyes urak, mint manapság a bankigazgatók, a fiatal kocsisok megannyi nőhódító gavallérok, akik nem egy kiváló pesti bárónó kegyével dicsekedhetnének; magánfogatokon csak az urak jártak, akik barátnőt tartottak.

Esténként olyan volt Pest, mint kis Páris vagy Bukarest. Mindenki az utcára tódult és minden nyilvános helyiséget pazarul kivilágítottak. Világosabb volt itt az este, mint a nappal. A kereskedők és az orfeumosok a feleségük térdén is lámpást helyeztek el, hogy minél nagyobb legyen a fény, a feltűnés.

Feltartott orral mentek a gavallérok, a nők nyakig harisnyát viseltek.

Ah, Pest, széplábu nők városa. Szegény pesti gavallér, Hirsch Jóska, naphosszat ácsoroghatott a cipőboltok kirakata előtt és gyakran a külvárosig elkísért egy pár formás női lábat. Gyűjteménye volt az emlékebe szerzett női cipőkből és soha sem emlékezett a kedvese arcára, csupán a lábára.

A susztereknek jó dolguk volt, mert csupa szép női láb került a kezükbe. A szoknyafodrok illatosan emelkedtek fel cipővásárlás közben. Minden második bolt cipőkereskedés vagy mozi volt. A nők olyan szaguak voltak Pesten, mint a japáni narancsok.

A Rákóczi-ut telve volt kéteshirű nőkkel, akik azonban oly csinosak és fiatalok voltak, hogy Berlinben hercegnők lehetnének. Az Emke kávéház körül nyársat nyelt főhadnagyok és álvidékiek tartottak szemlét a nők fölött. A kávéházi ablakoknál kiöltözködött légyottoslányok forgatták a képeslapokat. Mindenki csinos, érdekes és tisztaarcu volt a városban. Selyemharisnyát viseltek a gyermeklányok és az őszhaju asszonyok sok műértőre akadtak. Boldog város volt ez a nőkultuszában. Remegett a férfiak pillantása, oly szépek voltak a nők; a feketék, mintha mind Szevillából jöttek volna; a szőkéknek napkelet meséi bujkáltak a hajfürtjeik között, mint a szentjános bogarak a nyári réten.

Gyöngyvirág e magával elfoglalt városban szaporán tette a lépéseit. Csupán attól félt, hogy a gyermek sirni kezd a karjában és szegényke azt vélte, hogy a járókelők akkor megállnak és abbahagyják tennivalóikat. Nem; Sándor bömbölhetett volna oroszlánhangon. Senki sem veszi vala észre a városban.

Már a Nemzeti Színházhoz ért Gyöngyvirág. Itt mindig megszokott állani a sarkon, hogy a színlapot elolvassa és a kiskapun ki és bejárogató színészeket és színésznőket szemügyre vegye. Olyanok voltak ezek az emberek, mintha a másvilágról jöttek volna. Még a jelentéktelen színésznőkön is volt egy ruhadarab vagy egy szalag, amely megkülönböztette őket a polgári nőktől. A cipőjük zsinórját is másképpen kötötték.

-80-

- Tud ön francia kötést? - kérdezte a művésznő a gavallértól, aki a kapu alatt letérdelt, hogy a felbomlott szalagot helyreigazítsa.

Ujházi Ede, aki a legszebb nőket tisztelte, mint egy nyugdíjas eunuch üldögélt a színház bejáratánál. A jövőmenő színésznők bátran a szemüvegébe néztek. Azt gondolták, hogy miután már úgy sem lát az öreg, nem látja a mult időket sem. A Nemzeti Színház régen olyan volt, mint egy vándorcigány karaván. A törzs férfi és női tagjai összevissza szerelmeskedtek egymással, amíg fiatalok voltak. Egy-egy hálás szerep, egy jelenet, amelyet együtt játszanak, oly közel hozza a színészt a színésznővel, mint a házasság. Ujházi Ede (természetesen régen meghaltak már azok a színésznők,) mindenkivel játszott együtt. Am voltak szentéletű színésznők is e házban, akik tisztességesebben éltek törvényes házasságukban, mint a kefekötőnék. Edus bácsi még késő vénségében is morogva emlegette e tiszta dámákat.

Gyöngyvirág szinte megfeledkezett megbizásáról, amint elbáméskodott a Nemzeti Színház környékén.

A színlap a Nóra előadását jelentette. A magyar cimer oly ünnepiesen foglalt helyet a színi cédulán, mint egy régi báli meghívón a házigazda monogrammjá, A budai nyomdász betűi mindig ugyanazok voltak Már a színlapról is észrevehető volt, hogy az ősi dolgokat tisztelték itt, mint a Globe-színházban Shakespeare-t.

-81-

Éppen jött Márkus.

Hajlékonyan, üdén, illatosan, mint a legelegánsabb urihölgy a városban. Ilyenek lehettek azok a nők, akikért boldogan meghaltak a férfiak az érzelmes világban.

A gyerek sirni kezdett.

Vajjon hol van a tigris-bundája a művésznőnek, amelyben Gyöngyvirág Budán látta?

A gyerek újra jelt adott.

A gyermeksírással ijedten megindult Gyöngyvirág. Ah, a valódi élet más hivatással bizta őt meg, mint a színészekben való gyönyörködésben. Fontos kötelességet biztak rá. Vajjon hogy sikerül a kaland?

A József-körut felé folytatta vándorlását Pongyi Izaura gyermekével. Ekkor már reménytelenül besötétedett, a kávéházak és mozik ellenben úgy világítottak, mint a tündérkastélyok. Vig józsefvárosi lányok jöttek, akik kandi pillantást vetettek a kis babára. Suszterinasok futottak és meglökdösték a kis mamát. Egy szőke, hetyke katona átható pillantást vetett a cselédkére. Egy mosóné külsejű asszonyosság mindenáron szóba akart elegyedni a Bérkocsis-utca tájékán. Egy keleti arcú urinő imbolyogva ment egy darabig Gyöngyvirág után; bizonyosan azt sajnálta, hogy neki nincs gyereke. Egy ragyás képű hordár vastag fekete bajuszát a gyermekhez dörzsölte:

-82-

- Kis baba! - kiáltotta, mintha még soha sem látott volna pólyás gyermeket.

Gyöngyvirág befordult a körutról egy mellékutcába, mert már a torkában vert a szive. Félt, hogy a gyermek megéhezik, - sirni kezd; vagy meghal karjai között, hiszen olyan gyenge mint a mákvirág... Sietve vette lépteit, mintha üldöznék, pedig már senki sem törődött vele. Csak egy mosóbolt ablakán át felejtette szemét rajta egy hamvas, fiatal vasalónő.

Elhagyta a Baross-utcát, ahol a villamosok gyorsan mennek és mégis mindenki Gyöngyvirágot

nézi. Keresztülvágott az Üllői-uton, ahol öreg polgárok köhögnek a klinika környékén és falusi kocsik görbén hajtanak a messziség felé. Hová, merre mennek estefelé az emberek, hogy éjszakára eltűnnek az utcáról? És akinek nincs ágya ebben a nagy városban, az hová hajtja le bus fejét? A gyermekek már hazatakarodtak. Ágyacskákba, bölcsőkbe húzódtak s egyik sem tudja, hogy egy kis társuk az árvaság, a szomorú élet felé veszi most útját a kihült városban. A kémények mögött már lefeküdtek a ködből való kéményseprő legények, miután elaltatták a jógyermekeket. Vajjon hol alszik Sándor ma éjszaka? Ki veregeti meg a párnáját? Kinek gondjára bizzák a tudatlan kis emberkét? Gyöngyvirágnak a szive erősen kezdett sajogni. Legjobban szerette volna visszavinni Sándort az édesanyjához. Sötét este volt, de úgy érezte, hogy mindenki látja a városban, amint befordul a Tüzoltó-utcába.

Ezután úgy történt minden, mintha csak álmodta volna az eseményeket. A hosszú kőfal, amely a gyermekek kertjét övezi, a végtelenbe látszott nyulni, mintha elválasztaná az életet a haláltól. Egy vasrácsan át fehér márványszobor világított. Bizonyosan ez a szobor vigyáz napközben a gyermekekre. Ezentul Sándorra is ügyelhet. Az ablakokon tiszta függönyök látszottak és a ház olyan volt, mintha mindennap megmosdatnák, korán reggel, mikor a gyermekek nem akarnak mosakodni.

Fényes kilincső üvegajtó előtt állt meg Gyöngyvirág. Odabent az előcsarnokban iskolás rendességgel égtek a lámpások. Az utca néptelen volt.

Most hirtelen kanyarított egyet a kendőn. Sándort gyors mozdulattal a küszöbre fektette. Ugy szerette volna még utoljára megcsókolni... De sietni kellett. Halkan megnyomta a villamoscsengő gombját és futásnak eredt.

Pongyi Sándor sorsa ezzel eldőlt. Története befejeződött. Eltűnt a gyermek boldog ismeretlenségben, az emberek szürkességében.

Bár nem ismerte meg gyermekkorában az anyai szeretetet, talán majd kárpótolja ezért a hosszú életben egy másik nő, aki lehet mindene, anyja, jegyese, barátja, amilyennek az igazi nőnek kell lenni. Nem mindig azok az emberek lelik fel az életben a harmóniát és megelégedettséget, akik a biztos szülői ház oltalma alatt gyűjtögetik az erőket a majd elkövetkező harcokra. Drágának és szentnek az véli a tavaszi reggelt, az élet felderülését, a gondtalanság melegítő tüzeit, aki pince-sötét szomorúságban töltötte gyermekkorát. Az ilyen ember tud igazán örülni annak, ha bús sorsa megváltozik. Ez tiszta szivből jövő hálafohással fordul a Mindenhatóhoz, aki hiven egyforma gonddal van a gazdagok jóltáplált gyermekeihez és a talált senki-gyermekéhez. Ha van isteni igazság, a Mindenhatónak inkább résen kell lenni a boldogtalanságban fogant gyermekek bölcsőjénél, hisz ő rajta kívül úgy sem vigyáz más e kis porontyokra. És az Isten a legjobb házőrző.

Gyöngyvirág ziláltan, félig megbolondulva a rémülettől és az élménytől ért haza késő éjszaka a Svábhegyre. A fák úgy sirtak felette az őszi szélben, mint az elhagyott gyermekek. A fellegek sötétek voltak az égen, mint a birák. A hold áttetszően bolyongott a láthatáron, mint egy heptikás mezőőr. Dehogy is jutott eszébe, hogy a másik Pongyi-kisasszonyt, az előkelő Emerenciát felkeresse, akinek ugyanabban az időben kisleánya született. A Pongyi-kisasszonyok bizonyosan felvették életprogramjukba, hogy ezután születendő gyermekeiket Gyöngyvirág hordja el a lelencházba. A finomkodó özvegy ezredesné már kémeleli is a láthatárt. Vajjon hol késik Gyöngyi? Miért nem jön már Emerencia kis babájáért is? Hisz ez a lány gyermekcsempésznőnek született! De Gyöngyi-Gigi megesküdtött, hogy soha többé nem visz gyermeket a Tüzoltó-utcába.

Szerencsére a nagymama féloldali szélütést kapott a délután folyamán s így senki sem vonta felelősségre Gyöngyvirágot csavargásáért.

XI. Gyöngyvirág elszállása.

A nagymama napjai meg voltak számlálva, mint a tojások a kamrában. Össze volt hajtogatva már az öregasszony, mint egy bírósági kékpapiros, amelyben az ítéletet közlik a delikvenssel. Esténként mindig tollbokrétás, ünnepélyes halottaskocsik árnyképei mutatkoztak az őszi ködben. A nagymama ijedten nézte a leereszkedő setétséget és bár fukar volt, mint a vidra, tizenkét gyertyát gyújtott meg ódon gyertyatartókban. És még így sem látta teljes bizonyossággal a tárgyakat, amelyek körülvették. Napjában százszor is megkérdezte.

- Gyöngyvirág, nem szöktél el a színésziskolába?

- Itt vagyok, nagymama, - felelt szolgálatkészen Gyöngyi valamelyik sarokból. - Dehogy is hagylak el, mikor beteg vagy!

Pedig hát azért nem mert a házból kilépni a leányka, mert a lelencházi látogatás óta ugyancsak meg volt ijedve. Gyorsan olvasta a Pesti Hírlap hireit. Vajjon nem keresik-e a gyermek anyját? A rendőrség bizonyosan nyomoz és a titkosrendőrök a Svábhegy bokrai között kutatnak. Egyszer olvasott rendőrutyákról, amelyek éles szaglással követni tudják a tettesek nyomait. Mindig megrettent a szive, amikor a majorosok kutyái ugattak a hegyen.

Talán két hét is elmúlt, mialatt Gyöngyvirág nem mozdult el az ablak melletti sarokból. A hegy

olyan sárga volt már, mint egy báli ruha, amelyet setéthaju delnő ölt magára. A bokrok fülalaku levélkéi felpirosodtak. A Béla király-ut olyan néma volt, mint a hangjavesztett madár. A völgyekre köd ült, mint a rege, amelyet kis házakban mondanak régen itt vadászgató ifju királyokról. Délutánonkint egy pesti fiáker jött fel a város felől, amelyben titkos szerelmesek ültek, mindig elhaladtak az Élesztő-villa előtt, hol gyalog, kéz a kézben, hol lassan gördülő hintóban. Gyöngyvirág jól szemügyre vehette a szerelmeseket.

A férfi még fiatalember volt, de a füle mellett dudorodó hajcsomó alig észrevehetőleg szürkült, mint az ezüsthold játszik a faleveleken át. Inkább szomorú volt, mint vig. Londoni kabátja volt, mint a grófoknak. A fekete keménykalapja karimáján kis szij volt. Piros kutyaőr keztyűi voltak. Herceg is lehetett volna előkelő külsejénél fogva. A lapossarku cipője, a nyakkendője, a gallérja, finoman borotvált arca és gondosan nyírott bajsza kifogástalan volt.

Hosszuakat lépett és kis piros folt volt az arcán, (mint a vadszóló levele) az evéstől s az ivástól. Magas termete csontos volt, mint azoké, akik korán reggel lóra ülnek és végignyargalnak a Stefánián. Ilyen volt Császár egykor a Dolovaiban, amikor a karzaton és páholyban sirtak, mint korunkban a moziban. És tekintete olyan fáradt, tétova volt közönségesen, mint aki nem igen érzi jól magát ebben a világban.

Ámde gyakran mosolygott is ez a bágyadt férfiszem. Különösen olyankor, ha hölgye kegyes volt hozzá és nem veszekedett sétaközben.

Mint Gyöngyvirág megleste, a delnő szeretett veszekedni. Ilyenkor a férfi lehajtott fejjel kullogott utána és mindig csak a nő két lábát nézte, mint egy hü kutya. Távolabb kiszámított lassúsággal jött utánuk a veresborarcu, ezüstfejű bérkocsis a bakján és látszólag egyébbel nem törődött, mint lovaival.

- Vajjon miért veszekednek? - tündött néha Gyöngyvirág, - mikor boldogok is lehetnének?

Az asszony kezdettől fogva nem tetszett neki.

Kistermetű, karcsu, melles és mozgékony járású volt. Skót szövethől férfiasan szabott ruhája volt. A szoknyáját gombbal emelte föl, a kabátján zsebek voltak, amelyekbe bemélyesztette barnakeztyűs kezét. Szerette a kis, fátyolos kalapokat, amelyekbe szokás szerint randevura járnak a pesti nők. A homloka alacsony volt, két merőleges ránc keletkezett a szemöldökei között, amint fekete szemével erősen maga elé nézett. Az ajka egyformán elszánt volt a csókra, valamint a haragra. Ideges kis orra volt, amelyen néhány kis szeplőcske foglalt helyet, mint a szépség ékszerai. Néha olyan konok haraggal lépkedett előre, hogy tán a Jánoshegyig sem békül meg. Máskor ellenben megengedte, hogy a férfi a karjába akassza a kezét és hozzá lehajolva, mindenféleképpen sugdosson a fülébe. Egy alkonyaton messziről látta Gyöngyvirág, amint a tekintélyes férfiú egy bokor mögött térdepel és az asszony kezét csókolja, amelyek oly fehéren világítottak mint a vizililiomok. Aztán az asszony lábát is csókolta a férfiú. A nő nyugodtan állott helyén és a fatetőkre ereszkedő ködöt nézte.

Harmadnap egyedül jelent meg a bus uriember a Svábhegyen, mint egy szentimentális regényhős.

A bérkocsis oly ünnepélyes arccal követte, mint a temetéseken a halottat. Az előkelő ur lehajtott fejjel ment végig az utakon, a sárgalevelekre függesztette a szemét, mintha annak a nőnek a lábnyomait keresné. Meg-megállott és nagyot szippantott az őszi levegőből. Olyan fájdalommal nézett körül a tájon, mint egy száműzött hazája határán.

Még néhányszor eljött egyedül. Mind izgatottabban várakozott, jobbra-balra tekintgetett, olyan nyugtalan volt, mint egy eszeveszett. És titkon megtörülte zsebkendőjével a szemét. A nő bizonyosan azt ígérte, hogy eljön. Aztán cserben hagyta a szerelmes férfit, mint ezt a nők szokták.

Vajjon miféle kifogást mondott másnap, midőn félenken szólalt meg a telefon vagy titkolózva jött a hordár a kérdező levélkével? Foga nő a gyermeknek vagy felmondott a szakácsné? A szabónéhoz kell menni próbálni vagy a zsurt nem lehet elmulasztani, mint ahogy az szokás, midőn a szerelem már kezd örömtelen lenni? Midőn hosszant ásit az unalom, mint a ketrecben a farkas. Reménytelenek a találkozások. Új szavak többé nem hangzanak. A kézfogások régiek. A szemrehányások avasok. A csók bágyadt. És legfeljebb az melegítene újra, ha a kiömlő vérek egybefolyának.

Lelketlen, fekete orrlyuku, agyonöltözködött pesti asszonykák, akik az első randevura szinte behunyt szemmel, ezer veszély között is elmennek, csaknem az első hívó szóra: mily hidegvérrel hagyják később a tegnap imádott férfit az esőben sétálgatni Rudolf trónörökös szobra körül vagy Budán, a Kacsá-utcában!

Midőn már a jó barátnő is ásit, ha ama bizonyos férfi nevét hallja... Ezek a divatos, röpke asszonykák oly ledérek, mint a férfiak, akik nem köszönnek másnap a nőnek, kinek kedvességét élvezték. Ebben a világban, amely itt a színházi premiéreken, divatos estélyeken, szállodák éttermeiben »mutogatja magát«, olyan hideg kedvvel kell járni a férfinak, mint a panoptikumban. Ezek a félművelt urhölgyek, akik soha sem olvastak elmerülve egyetlen könyvet sem; a műveltség látszatát a színházban szerzik, ott tanulják meg, mit kell mondani, viccesen vagy snájdigan: ezek a kis élnivágók, akik azért mennek a koncertbe, mert divat és ugyanezért szőnek viszonyt férfiakkal, mert a barátnőjük is azt cselekedte: ezek oly mohón harapnak a férfiak szívébe, mint a szendvicsbe. A «szellemes doktorok» és a balkézrel vakarózó írók ezeknek találják fel a költőietlen ötleteket. Rajongtak Adyért, aztán Drégelyért, Zerkowitzért és Debussyért. Mindegy...

Érzéseiket úgy váltogatják, mint Róth Margitnál a divatos kalapokat. Semmit sem tudnak. Kuglert majszolnak, amíg a szamar férfi úgy küzd értük, mint egy gladiátor. Jól kellett imádkozni annak az édesanyának, akinek a fia ép bőrrel menekült ez asszonyok társaságából; hogy nem undorodott meg önmagától vagy az egész női nemtől!

- Szegény ember! - rebege Gyöngyvirág, midőn a boldogtalan uriember ismét elment a villa előtt, mint egy rokkant.

Egy délután, nem messzire az Élesztő-villától, egy rövid, erőteljes csattanás hallatszott, mintha egy ajtót hirtelen becsapna a szél.

- Nagymama, a boldogtalan ur agyonlőtte magát! - kiáltott fel Gyöngyvirág.

Az öregasszony egykedvűen bólintott:

- Előre láttam. Sorsát nem kerülhette el. Mind így járnak azok a férfiak, akik komondor módjára követik a nőket.

Gyöngyvirág egy hárász kendőt kapott fel. Néhány perc mulva lihegve, izgatottan visszajött. Vörös volt a szeme.

- Az ur arra kéret nagymama, hogy engednéd meg, lepihenhessen az üres kertészházban, amíg a kocsis orvost hoz a városból.

- Nálam bizony nem hal meg egy bolond férfi sem - kiáltott a »grófné«.

- Nagymama, már nagyon öreg vagy, - szólt figyelmeztetőleg Gyöngyvirág. - A kertészház ugyanis elhagyott, ott senkinek sem lesz utjában a szerencsétlen.

Az öregasszony elsírta magát. (Betegségében először sirni tanult meg.)

- Még meg sem haltam, máris úgy intézkedik ez a béka, mintha ő volna az ur a háznál. Bánom is én...

A boldogtalan uriember a saját lábán jött az Élesztő-villáig. Az öreg bérkocsis fogta a könyökénél. Csendesen közelegtek, mintha ennek az urnak különös öröme telne a saját boldogtalanságában. Szomorú ősz van... Gyöngyvirág hideglelősen kulcsolta össze a két kezét a kendő alatt.

Az idegen vértelen, halálsápadt arccal lépegetett. A zsebkendőjét a szive felé szoritotta és meg-megállt, mintha a vércseppeket keresné a faleveleken. Csodálkozott, hogy nem folyik a vére. Megemelte a kalapját a nagymama előtt.

Bágyadtan lehanyatlott.

- Bocsánat, rosszul találtam, - rebege csendes mosolylyal.

A nagymama megenyhülve nézte a revolveragyát, amely a felsőkabát zsebéből kikandikált.

- Ennek az ostoba pisztolynak több esze volt, mint uraságodnak. Milyen szamarak még mindig a férfiak! Mikor nő be a fejük lágya?

Tréfásan szamarfület mutatott az idegennek, aztán előrebicegett, mint egy sánta szarka. Régimódi tarka ruhájában, papucsában, fejkendőjében olyan volt mint a mesebeli boszorkány, aki Tündér Ilonát őrzi.

- Hozzál vizet a kutról, - parancsolta Gyöngyvirágnak, amíg a megsebesült urat bevezette a

kertiházba. Valamikor a kertész lakott itt, de megszökött az öregasszony elől.

Gyöngyvirág viz helyett előbb párnákat és takarókat hozott a házból és azt a gyékény-padra vetette.

Az ur bágyadtan lehanyatlott.

- Lajos bácsi, aztán el ne járjon a szája a városban, - mondta csendesen a vén kocsisnak, - hozza ki az Ungár doktort, másnak egy szót se...

Szétnyitotta a ruháját és egy vízestörülközővel betakarta azt a kis piros pontot, amelyet a pisztolygolyó ütött a szive felett. Gyöngyvirág reszketve állott lábán a művelet alatt. Talán még sápadtabb volt, mint a sebesült.

- Kisasszony, köszönöm hozzám való jószágát, - mormogta az idegen ur és kinyujtotta a kezét.

- Mondja, miért tette! - kiáltott fel Gyöngyvirág szenvedélyesen. - A fekete nőért? Ó, hogy haragszom rá.

A boldogtalan uriember csöndesen nézte a leánykát. Ki tudja, mit gondolt magában, midőn nagyon halkán megszólalt:

- Maga kis hegyitündér. Ha csupa tündérek élnének a földön, nagyon jó világ volna. Hogy hívják magát?

-93-

A nagymama erre kikergette Gyöngyvirágot a kertiházból. Egyedül maradt a sebesült mellett. Bekötötte a mellét, mert értette a sebkezelést, még a porosz hadjáratból, midőn egy lovaskapitány után elszökött a harctérre. Állítólag esküvőt tartottak egy tábori lelkész közbenjöttével, de a házasság elvészett.

- Nevezzen engem Don Kihóténak asszonyom. Van ugyan igazi nevem is, de annak semmi jelentősége. Szabó Péter vagy Kovács Pál: ha parancsolja. Igazában Don Kihóte vagyok, - így szólt a boldogtalan uriember, miután egyezséget kötött a nagymamával, hogy a telet a Svábhegyen tölti. Felszerelést hozatott a fiakerossal pesti lakásáról, amely felszerelés arra is alkalmas lett volna, hogy az északi sarkra elutazzon. Különös tapintású szőnyegek, igen puha bundák, csillogó mivű fegyverek, teafőzők és kézi szánkók voltak az utipodgyászbán.

- Egyszer északra akartam utazni valaki után - mondta Don Kihóte, miközben berendezkedett a kertiházban. A nagymama egyik szeme már megmerevedett, használhatatlan volt, de a másikkal úgy figyelt, mint egy hiuz.

A szerencsétlenségben laboráló uriember golyóütötte sebe gyorsan gyógyult, miután a medvekülsejű seborvos többször bekötözte. A mogorva doktor pihenést rendelt, „a többi a természet dolga, mi doktorok nem sokat segíthetünk.“

-94-

Az uriember, aki körülbelül szórakozását lelte abban, hogy olyan szerencsétlen, mint az angol regényben a spleenes gavallér, fanyarul helyeselt.

- Én valóban nem tehetek arról, hogy a csontjaim épek és erősek, mint a barlangi medvéé, - felelt mentegetőzve. - Az anyám még nem töltötte be a tizenötödik évét, mikor a világra hozott. Két és félesztendő koromig szoptam az anyatejet. Három évig néma voltam. Tíz esztendő koromban csaknem tizenkét hónapig feküdtem az ágyban. Télen fürödtem a befagyott folyóban. Lisztes-zsákokat emelgettem és régi török szabályákat vágtam ketté. Már az is csodálatos volt, hogy mint aféle törvénytelen gyerek: életben maradtam s nem fojtottak a kanálisba. Igazán nem tehetek arról, hogy a szervezetem olyan erős, mint egy óriásé. Voltam már alkoholistá, morfinista és pipáztam ópiumot. Majd csak átbálgatok ezen a kis szerencsétlenségem is, miután, úgy látszik, - arra születtem, hogy hosszú és boldogtalan életet éljek.

Egy deres novemberi reggelen, midőn a cinkék úgy ugrándoztak és füttyörésztek, mintha minden életunt embert megvigasztalni akarnának a mókájukkal, Don Kihóte meglátogatta a nagymamát, aki már nem tudta elhagyni az ágyat. Elveszítette beszélőképességét, csupán egy papirosdarabra irta fel:

- Ugy pusztulok el, mint a Kaméliáshölgy, - jegyezte nagy gazdaasszony-betűkkel és végtelen undor látszott az arcán.

Szürke hajfürtjei a vánkosra omoltak, horgas orra megnőtt, homloka hátracsuszott és ijesztő fekete volt a szájürege, mintha a sok gonosz szó, amelyet életében elmondott, lassan kiszivta volna szája természetes színét, mint a füst a tajtékpipáét. Merev szeme a messziségbe nézegetett, mintha azt a helyet kereste volna elmúlt életében, ahol eltévesztette a keresztutat. Ó ott balra fordult, ahol piros, habzó, rejtelmes függönyök borították a láthatárt, csalogató török-muzsika szólt és az életöröm részegbolond köntösében hentergett az utmentén. Mig jobbról sivalkodó gyermekek hangja, a gond kéztördelése, a tiszták mélysóhajtása hangzott a nádasból. Ah, és mégis erre vezetett volna az ut a megelégedett, csöndes elmuláshoz. A fehér kályhához, amelyben piros és hosszadalmas meséket mond esténként a vasrostélyon átvereslő tűz. Szakállas

-95-

oroszlánok és hegyes süvegű törpék vannak a rostélyon. Odakünn halkan hull a hó és a gyermekek oly csendesen alusznak ágyacskáikban, mint a tej. A papucs széjjel taposott, a csók olyan széles, mint a cselédkenyér, levegő-tisztító veszekedések vannak korán reggel, hogy annál csendesebben muljon el a nap. A hegyessarku, fehérharisnyás, lobogó alsószoknyás nők messzi járnak e tájról. Mindenki oly csendesen nevet, mint a harmónika.

Elsárgult gyűrűkkel megrakkott szomorú kezeit összefonta a nyakán, mintha láthatatlan kígyóktól védekezne.

- Papot! - mondta egyszerre, érthetően, aztán a fal felé fordította a fejét, mint aki már nem kíváncsi földi dolgokra.

- Gyerünk papért, - szólt Don Kihóte - babonásságból is engedelmeskedjünk az öreg hölgy kívánságának. Különb is jó volt hozzám, mint egy utszéli kut.

Együtt elindultak Gyöngyvirággal, hogy valahol papot keressenek, novemberben a Svábhegyen. Nyáron felbukkan egy-egy gondosan megberetvált pesti hitoktató, aki a meggazdagodott villatulajdonosok gyermekeit a vallásban neveli s akit a finomkodó zsidóasszonyok abbé urnak szólítanak.

- Vajjon nem helyettesíthetném a gyóntatót? - kérdezte egyszerre Don Kihóte és megállt a gyönyörű hegyi uton, amely olyan mélynek látszott, mint a boldogság. - A nagymama nem igen mondhatna olyan titkokat a fülembe, amit nem tudnék. Pesten ismerik egymást az emberek. A szegény nagymama a város legismertebb hölgye volt.

Gyöngyvirág ellenkezett:

- Talán meggyógyul a nagymama, ha felveszi az utolsó szentséget. Nekem senkim sincsen rajta kívül.

Azonban mégis reménytelennek látszott a mendegélés. A hegy novemberben oly csöndes, mint egy száraz vadásztarisznya. Senki sem hinné ilyenkor, hogy még valaha nyár lesz, fehér cipőben női bokák sietnek át a réteken és az utakon szívek dobognak, akik mindazért lelkesednek, amit télen Pesten láttak, tanultak. A börziánerek és gazdag kereskedők családjai laknak itt, félig finomak, félig közönségesek. Ah, senki sem hinné el, hogy valaha megvénülnek a feketehajú, fehérbőrű asszonyok, akiknek olyan a szempillájuk, mint a függöny, amely mögött az álmok laknak. Boldog és boldogtalan nők, akik úgy szeretik a szép hazugságokat, mint a finom fehérneműben az izléses monogramot, a harisnyakötőn a lepkét.

Don Kihóte fanyarul nézegette a bezárt villákat, beszögezett ajtókat, ablakokat.

- Van itt egy villa, a Mayer-lak, ahonnan az ablakon át szoktak férjhez menni a lányok.

Gyöngyvirág nevetett, Don Kihóténak felcsillant a szeme, mint az óbor a sötét pohárban. Egy zöld zsalugáteres ablakra mutatott, amely magányosan nézett kelet felé. Az ablak alatt a téglá kipirosodott a vakolat alól.

- Ugy látszik, a nyáron is jártak e jól ismert uton. Vajjon ki várta itt szívdobogva a függöny mögött az éjjelt, amíg az utolsó valcer is elhangzik a kertilakok zongoráin? Én husz esztendő előtt ugrottam be az ablakon, kis pajtásom. Becsületesemre, már a nevét is elfelejtettem.

Gyöngyvirág nagy érdeklődéssel figyelte az ősz lovagot. Ha a csókok nyomot hagynának, mint a csalán csipése, vajjon hogy festene a lovag arca? A váci-utcai gavallér-arc itt-ott pókhálókkal volt beszöve, mintha a ráncok elfödnék végleg a szenvedélyeket, amelyek egykor megremegették az arc izmait.

- Én már talán százesztendő is vagyok - sóhajtott a lovag és hegymászó botjával felszurkálta a vadszőlőleveleket.

- Papot vigyünk a nagymamának - riadt fel Gyöngyvirág.

- Ő úgy is meghal, gyermekem. Ma vagy holnap. Ebbe meg kell nyugodni. De kedvéért elmegyek a szent emberért, aki a Zugligetben lakik, a legutolsó villában.

Gyöngyvirágnak vallásos aggodalmai voltak:

- Vajjon a szentember meg tudja gyóntatni a nagymamát?

Don Kihóte legyintett:

- Meghiszem azt. A szentember még engem is meggyóntatott, amikor szükségem volt arra, hogy lelkemen könnyitsek. A természet, a magány, az elmélyedés bölcse ő. Valamikor ügyvéd volt Pesten, de elvették a diplomáját. Most már füvekből főz orvosságot, a svábok ügyes-bajos dolgait rendezzi és szerelmeseknek ad tanácsot, gyógyulást. Nem egyszer áll meg cimeres batár a Zugligeti-uton.

Délre előrekerült Don Kihóte a szentemberrel. Átment a hegyi uton, amelyen nyaranta szerelmesek énekelnek, reggelizett a Fácánál és a szentembert kihuzta házából, aki egy hangtalan zongorán gyönyörű operákat szokott ott játszani.

Sovány, beesett arcu, dohoskabátu, vadászharisnyás, fogatlan férfi volt a remete. Ilyenek lehettek az első keresztények, akik a föld alatt laktak. Egy köteg száraz fűvet szorongatott a hóna alatt, amelyet utközben szedett, hogy idejét ne töltse hiába. (Egy gazdag és idős pesti

asszonyoságra bizta ezalatt a házát, aki gyakran meglátogatta kocsján a szentet, mert nem a legtisztességesebb uton szerezte a vagyonát. Azt remélte, ha férjhez megy a remetéhez, megszabadul a pokoltól, ahová biztosan félt jutni. De a remete nem állott kötélnek.)

Az egykori ügyvéd kiválasztott egy hosszuszálú füvet, amelyet a nagymama kezébe adott. Aztán leült az ágy mellé és szóltanul várta, hogy a nagymama megszólaljon. Szomorú, halkan éledgélő, télies szemét csöndes kitartással függesztette a betegre, mintha kívánságát várná, amelyet teljesíteni hajlandó.

- Így gyógyítanak a legmodernebb idegorvosok is - sugta a szoba háttérében Don Kihóte Gyöngyvirág fülébe. - Én tudom, mert bejártam őket, midőn betegségem kezdődött.

A nagymama a csendben nyöszörögni kezdett. A szeptember halkan intett, mire Gyöngyvirág és Don Kihóte behuhták az ajtót maguk mögött.

- Lásd, gyermekem, így jön el a halál, mint egy csuf őszi nap. De már nincs is értéke az életnek, amidőn leért a völgybe, a poshadt vizekhez és a rothadt fatönkökhöz. Az élet csak addig ér valamit amíg felfelé megy a hegyen. Csak annak szabadna élni, aki fiatal. Az öregekre semmi szükség sincs, hacsak nem bábák vagy orvosok. Te vagy ezen a hegyen a legboldogabb lény, mert oly fiatal vagy, mint a tavasz amely jönni fog.

Don Kihóte egy száraz falevelet vett a szájába s azon fütyülgetett, mint egy cinke.

- Miért lettem én öngyilkos? - kérdezte Gyöngyvirágot. - Azért, mert elvette tőlem a természet azt, amiért érdemes élni: a szerelmet. Már esztendőök óta észrevettem, hogy valami baj van. Egy nagy tragédia után, lelki felfordulás nyomán támadt ez a furcsa állapot, amelyet te meg sem érthetsz még. Volt egy nő, akit nagyon szerettem. Nem ez a fekete, szeplős, észvesztő. Ő, szegény, már későn jött utamba, mikor már kivégezték a lelkemet, mint egy csirkét. Hiába mesterkedett, túvel és szavakkal szurkált, idomitott, mint egy vizslát, kinzott és megsimogatott, többé életre nem tudta ébreszteni a kihamvadt tüzet a lelkemben. Elvitte azt egy nő, mint egy csóka az ezüst kanalat. Üres és bágyadt volt a kedvem a lopás után, mint egy trombita, amelynek csak bolond nagy kürtje van, de hangot adni rajta többé nem lehet. Orvosok, kuruzslók, ráolvasó barátok és vállalkozó hajlamu nők társaságába keveredtem. Kerestem az izét, az illatát, szilaj kedvét, tobzódó pazarlását az elmúlt életemnek, mint a leégett ember kincseit a hamuban. Néha úgy látszott, hogy megtaláltam egy-egy régi álmot, amely újra átvonult lelkemem, mint a nyári felhő. De nem, csak a felhőnek árnyéka volt az. Majd azt véltem, hogy lettem egy-egy emléket, amely meggyógyít, mint az amulett, amelyet nyakban viselnek. Hamis volt a nyom, rossz uton kerestem elmúlt életemet. A fekete asszony, akit néha itt a hegyben láttál, úgy tudott kancsalítani, mint a régi, a felejthetetlen, a gyilkosom. De nem tudott egyebet a kancsiságon kívül s ezért nem szerethettük egymást. Én vagyok az az ember, akitől elvette az élet a legdrágábbat és bolond lovag módjára hadakozom az ifjuságért, az üdeségért, a felfrissülésért, holott minden nap lejjebb hajlik a fejem, mint a Normafáé. Én vagyok az, akit a közönséges életben úgy neveznek: a nők áldozata. Valamikor gyönyörűnek, regényesnek, megháborítóan kalandosnak tünt fel előttem ez az ut, mig ifju voltam s azt hittem, hogy egykor tiszta, szép öregember leszek egy kerekesszékekben, akit akkor is körülrepkednek a régi, drága nők illatai, miközben a borbély gondosan és aprólékosan beretvál. De ma már tudom, hogy a tehetetlen öregség a legnagyobb állapot. Pusztuljon el, aki többé nem fiatal.

Don Kihóte oly meggyőzően beszélt el mondanivalóját, mint egy negyvennyolcas követ.

- Ha még egyszer fiatal lennék, csak valamivel fiatalabb, téged vennék feleségül, Gyöngyvirág.

Gyöngyvirág az előbbi szónoklat hatása alatt maga is visszatévedt kis multjába, amely nem volt nagyobb távolságu, mint egy madárkának a szárnylendítése. Amig a bús lovag fájdalmait mondogatta és elfátyolozott szemmel idézte meg a régi nőket, Gyöngyvirág is Imréjére gondolt, akit szinte elfelejtett.

- Az én szívem már nem szabad - mondta csendesen és megfontoltan, mint a szinpadon.

Don Kihóte beleegyezőleg bólintott, mint egy vén muzsikus, akinek azt mondják, hogy elég volt a zenélésből.

- Reméltem is, hogy már szerettél, gyermekem. A kóficok és a nyavalyások tartják meg az emberi társadalom mostani rendjét, amely az ifjuságot éppen olyan önmeztartóztató életmódra kárhoztatja, mint a tiszteletreméltó vénséget. Aki nem szeret ifjan, az már akár bele se kóstoljon a szerelembe. Az volna az emberi ideál, ha a nők tizenégy-, a fiuk tizennyolcesztendőös korokban köthetnének törvényes házasságot. Hogy megszépülne akkor az emberi faj! Az ifju szerelem erőssé, széppé, tehetségessé tenné a következő nemzedéket. Minden fiu életre való volna, mint mostanában azok a szegény törvénytelen gyermekek, akiket titokban hoznak a világra a szerelmes fiatalok. Minden lány gyönyörű volna, mint a szerelem-gyermekek többnyire. Csak annak az emberpalántának van létjogosultsága a földön, akit szerelem hozott a világra. Én majd melléd állok, gyermekem, és gyönyörködni fogok ifju szerelmedben. Már bölcs vagyok, mint egy hindu-pap. Öröm lesz nekem, ha mások szeretnek körülöttem.

A zugligeti remete kijött a szobából. Szórtelen arcát végigsimitotta kezével, mintha elfárasztotta volna a szertartás.

- Van itt valahol asztalos? - kérdezte.

Gyöngyvirág bólintott:

- Borzik ur az asztalos.

- Menj Borzikért, gyermekem, mert a nagyanyádnak ezentul már csak ő reá lesz szüksége.

A remete ezután kezefogott a jelenlevőkkel és hosszú lépésekkel elhagyta a Svábhegyet.

Gyöngyvirág kendőt kanyarított magára, míg Don Kihóte felemelt mutatóujjal beszélt:

- A boldogság abécéje az ifjuság. Fiatalság nélkül nem érdemes kimozdulni a menházból sem.

Gyöngyvirág a vakszemű, bánkódó novemberi délutánban, miközben vállára hullottak a megfeketedett levelek, mintha a nagymama kopogtatna az ujaival, gyorsan ment az asztalosért, aki majd mértéket vesz az öregasszonyról.

XII.

Az aranszörü bárány.

-103-

A nagymama hiába ígerte, hogy meghal, eleven volt, mint a csik. Olyan színű volt az arca, mint a dércsipe kökényé. Az asztalost megrugta, midőn az mértéket akart venni a koporsóhoz, felült, ami már nem volt szokása és fenni kezdte a haját.

- A másvilágra öltözködik, - mondta Don Kihóte, aki úgy figyelte az öregasszonyt, mint valami természeti tünetet. - A legtöbb haldokló szívesen felkelne az ágyból, hogy szétüssön az örökösök között. Azért csak vigyázzunk a nagymamával. Lázár, a bibliában, három napig volt halott, aztán mégis visszajött.

A nagymama néha tompa szendergésbe merült. Don Kihóte és Gyöngyvirág kiszöktek a házból és elmentek a hegyre, ahol a fenyőfák alatt oly száraz és sikos volt a fű, mint egy bálteremben. A nap átpiroslott a hegyeken, mint egy borissza öreg, aki gellérthegyi szemeltből felöntött. Don Kihóte tudott egy kis korcsmát a hegyoldalon, amely félig fűszeresbolt volt, félig csárda. Különszoba volt itt, amelynek számos leskelődő-lyuka volt, amelyen át a fűszeres családja és a szomszédok kandi szemmel lesték meg a Pestről kirándult szerelmeseket, akik bizony megfeledeztek magukról. A férfiak oly bambán viselkedtek, mint a fiatal bikák. Többnyire még nem volt hideg a szívek, midőn a hölgy kedvéért a hegyre másztak, szalámit és habos sört fogyasztottak.

-104-

- Legfeljebb azt látták, hogy a fekete asszony mindig a fejéhez akarja vágni a sörösüveget, - mondta Don Kihóte elmerengve. - Villogott a szeme, mint egy oláh cigányé, ökölbe szorult a keze. »Mi maga nekem? A szeretóm, akit én szeretek, vagy a kitarotóm, aki a kalapos-számlákat fizeti?« - kérdezgette. - „Felugrom. Fel biz én,“ kiáltozta, holott megígértem, hogy majd csak békében hagyom egyszer, vagy olyan leszek, amilyennek ő kívánja a férfiakat: vicceseknek, erőszakosoknak, farkas-falánkságuaknak, marhahajtsárokknak, közönségeseknek, de erőseknek. Némelyik nőnek a lelke mélyén ott szunnyadoz valami a tót szolgálóéból. Előbb jól meg kell verni, hogy az orra vére folyjon, aztán megsimogatni. »Verjen meg!« - kérte, amikor nagyon megbántott. Ha engedelmeskedem, soha sem szabadulok meg tőle.

Gyöngyvirág nyitott szemmel hallgatta a boldogtalan uriember vallomásait. Annak meg jól esett, mint ez már a bánatban szokás, ellentmondás nélkül toldani egyik szót a másikhoz. Szép kövér szardiniát hozott a fűszeres és udvari sert bontott. Kis pirosló paprikákat tett az asztalra, amelyeket a szerencsétlen ur behunyt szemmel fogyasztott.

- Azt hiszem, meggyógyultam melletted, Gyöngyvirág, - mondta azon a napon az uriember, midőn a nagymama még mindig úgy kergette el a halált, mint a zöldházban a részeg muzsikust. „Mars!“ - mondta a gyertyák lobogó kékségében mutatkozó vigyorinak.

-105-

- Te vagy az a szőke füst, amely akkor száll fel a kéményekből, midőn már nem lövöldöz a kemencében a bükkfa göröcse, hanem csendes, állandó, boldog parázs melegít egy hosszú életen át, - szólt a lovag és megsimogatta Gyöngyvirág haját, amely fodros volt, mint a holdsugar a vizen.

- Nem mondom, hogy soha sem szerettem életemben a vadat, amelyen fogolyfészek és szénakazal illata és erdei avaron égett tőkének a füstje érzett. A kocsiból mindig kihajoltam, midőn mezitlábás nőket láttam mendegélni a fagyos sárban. Az erdők, mezők vad gyermekei, vándor cigánylányok setét csengője, pásztortűz-szemű pusztai nők szilajsága csak úgy vonzott, mint a táncosnők rózsaszínű papucsja, a színésznők bepuderezett haja, a delnők fényesített körme. A vad fű és a selyem suhogása egyformán be tudta tölteni szívemet. A falusi kut mellett énekelgető, virágregés szolgáló vérpiros orrcimpájára csaknem olyan sokáig gondoltam, mint az orchidea-frizurás, rejtelmesen felöltözött urhölgyekre. Csak az ifjuságot véltem békahideg kezűnek, kagyló-nyálkásnak, ostobának, mert nem ismertem. Pedig a fiatal fának a legizesebb a levele. A lelke forrás tükre, amelyben könnyen megpillanthatja saját ifju arcvonásait az elátkozott vadász. Mondd el élettörténetedet, Gyöngyvirág! Képzletben már úgy is tudok rólad mindent, te elátkozott Csipkerózsika. A nagyanyád, a vasorru bába, még sokára ül fel a seprünyélre, hogy átlovagoljon a Gellérthegyre. Halljuk a történeted.

-106-

- Szerelmes vagyok egy Imre nevű fiuba, akinek nevét felirtam a svábhegyi padokra - felelt egyszerűen Gyöngyvirág, mintha a lovag mellett megszokta volna az őszinteséget és a nyílt szavakat.

- Ez csak az Ohnet-regényben van, - dörmögte Don Kihóte. - Te azonban nem vagy zárdanövendék, akinek illik a titkos jegyesség a gimnazistával. Igen pontosan láttad az életet a nagymama mellett. Azok a nők, akik a város legszerencsétlenebbjei módjára kusztak fel a zöldház lépcsőin, valamikor mind ifjak és ideálisták voltak. De nem tudtak mit kezdeni az ideáljaikkal, sem az ifjúságukkal. Remegtek a társadalmi törvények és szokások alatt, mint a virágok, amelyekhez nem szabad nyulni. Holott, ha felhasználták volna az ifjúságukat, soha sem jutottak volna ama nyomorult sorsra. Csak nézd végig őket, Gyöngyvirág, akiket te ismertél, azok mind a huszadik évükön felül jutnak az elzüllésbe, mert reménytelenül tűnt el az ifjúságuk. Kielégítetlen vágyakat, lassan elhervadt álmokat, nem egyszer megalázó emlékeket cipelnek magukkal az ifjúságukból, mint az öregasszony, aki virágot szedett, de mire kiér az erdőből, rózsaköteggel van a hátán.

- Egyik sem mondhatja el a szerencsétlenek közül, hogy engedték volna őt nyílni, mint a vadvirágot. Iskolai padok alá, szülői krispinek és atyai slafrokok mögé rejtették őket, ahelyett, hogy kitárták volna az ablakot a husvétii reggelen.

- A fiataloknak kell szeretni s nem az öregeknek. Bukfencet kell már vetni ennek a mostani világrendnek, hogy megint szép emberek jöjjenek a földre, a nők megelégedettek, a férfiak urak legyenek, mint a Keleten.

-107-

- Az én véleményem, gyermekem, hogy fiatal férfiak csak érett nők közelében lelik meg a boldogságot, míg a fiatal nők tapasztalt, oroszlánszakállas férfiak mellett. Az egybekelő párok közül az egyiknek mindent kell már tudni az életből, hogy megóvhassa, megtarthassa társát azon az áron, amelyet saját boldogtalanságával vett meg. Te még nem tudsz semmit, - de én mindent tudok az életről.

Don Kihóte oly ájtatosan beszélt, hogy végül elnevette magát s felhajtott egy pohár habos sert.

- Eh, ki ismeri az életet? Senki. Én is csak annyit tudok, hogy melletted megifjodok, az izmaim ismét feszülnek, harci kedvem támad, mint már régen nem. Szeretnék elmenni az erdőbe és megverekedni az óriással, - érted.

Gyöngyvirág ekkor nagyon elálmélkodott a lovag szavain. Így nem beszélt hozzá senki. Ugyanezért próbára akarta tenni Don Kihótét, mint a királyfit a gyermekmesében.

- Tudja, hogy nekem gyermekem van? Akire nagyon sokszor gondolok, akit magamhoz veszek egyszer, akit én felnevelek?... Egy fiu...

A lovag csendesen mosolygott:

- Hol van az a fiu?

- A lelencházban. De megesküdtem, hogy nem hagyom elpusztulni. Ha egyszer férjhez megyek, ő lesz az első gyermekem, a legelső, akit a karomon vittem őszi este Pesten. Ugy érzem, mintha az enyém volna...

-108-

S Gyöngyvirág ekkor elmondta Pongyi Sándor történetét.

- Azóta mindig vele álmodom. Látom őt a hideg kapualjban feküdni, a piros szalagocskákat fujdogálja a hűvös szél, az óra nyolcat kongat és a gyermek sirni kezd. Felrettenek álmomból: senki sem hallotta meg a csengetyűszót a lelencházban...

- Meghallották, meg szokták hallani - felelt derűsen Don Kihóte. - Így még jobban tetszik nekem maga. Gyermek van, mint a Szűz Máriának. A kedvéért én is szeretni fogom a fiut. Kivesszük a lelencházból, felneveljük, megtanítjuk lovagolni, vivni, táncolni, kártyázni. Egyszer az estélyen - mint a francia regényben - találkozik vele a valódi anyja és beleszeret... Reménytelenül, halálosan. S ráismer a farkasfogról, amely nyakában lóg. Regény.

Megfogta a Gyöngyvirág kezét és egyenkint beszélt az ujjaihoz, mint a mesemondásban.

- Maholnap árva leszel, Gyöngyvirág. Az öreg hölgy annyi ideig haldoklik, hogy minden könnyed elfogy a temetésig. Már láttad gyermekkorod óta a borzalmas életet, a csufot, az álmriasztót, a megváltástalant. Neked többé azokba az utcákba nem szabad menni, mert már nem mehetnél végig a régi erkélyek alatt többé gyermek-módjára. Fejre hullana a portórló rongyok szemétje. Az élet piszka. Tizenöt éves vagy. Hosszu és gyönyörű élet küszöbén állsz, amikor minden nap szebb leszel még hosszú ideig. Megnő a hajad, mint a tündérek fonala a holdvilágos éjszakán. A fuvolahang már is próbálkozik a lelkedben, mint a fiatal rigónak a hangja. A legközelebbi márciusi eső majd lemossa arcodról az ifjúság kis jelvényeit, a boldog szeplőket, foltocskákat. A derekad hajladozni kezd, mint a fiatalfa a szélben. A hangod többé nem lesz vékony, mint az angyaloké, hanem tömör, aranypengésű, mint a nőké. A bokád megfeszül, mint a szarvasé, az álmodban nem mindig csak sárgapelyhes kis kacsák hápognak a zöld réteken, hanem eljönnek azok a különös hieroglifek, amelyeket magadtól nem tudsz megfejteni. Most jön tavaszod s egyedül vagy mint a virág.

-109-

... Most jön tavaszod...

- Mire te nagy, széles csipőjű, Éva keblű nő leszel, én már szépen megöregedtem. Elmehetsz, elhagyhatsz, de addig vezetlek és gondodat viselem. Majd szeretni fogsz, mellém húzódol hideg téli estéken és én mesélek neked hosszan, tanulságosan. Vigyázni fogok reád, mint egy cserép különös növényre, a napra teszek, megöntöztetek az esővel, kiművellek és megtanítlak arra, hogyan légy jó nő, mert a többi úgy sem ér semmit. Csak egy jó ember mellett maradhatnak szépek a nők, aki soha sem vág ostorral sem lelkükbe, sem az arcukba.

-110-

Az uzsonna elfogyott. Gyöngyvirág imára kulcsolta a kezét:

- Istenem, megfeledeztem a nagymamáról.

A temetésről kézenfogva jöttek haza.

Gyöngyvirág nem sirt már, mert Don Kihóte fogta kezét és halkán beszélt hozzá:

- Az öreg hölgy, akit eltemettünk, rosszul rendezte az életét, soha sem volt boldog. Csak egy gyertyácska égett éjjel az ágya mellett: a másnapi gond. Csak egy szentjános-bogárka bujkált az ablaka alatt, a pénz bogara. Mikor a haját fésülte, mikor a testét fürösztötte, mikor a tavaszt látta vagy a jégtáblákat a Dunán, nem jutott eszébe, hogy egykor meghal és hiába élt. De nekem van egy aranyszörű báránym, amelynek csengője mindig azt harangozza, hogy: élet, élet, szép élet. Lehet, hogy ez az aranyszörű báránym csak képzeletben van, de meglehet a valóságban is.

- Hol van? - kérdezte Gyöngyvirág.

- Messze innen, de a csengőjét most már mindig hallom. A keresztények feltámadásnak is nevezik.

- Még messze a husvét - sóhajtott Gyöngyvirág.

- De annak nincs kalendáriuma, akinek a lelkében él a feltámadás. Téged kellett látnom, midőn a másvilágra készülődtem, hogy eszembe jusson az aranyszörű báránym, amelynek csengője az ifjúságról zenél. Hogy a te ártatlan hamvas, lilaködös ifjúságon át még visszatérhet hozzám az elpártolt élet, mint a vándormadarak visszajönnek, mikor a fák és mezők felveszik uj köntöseiket. Ő elment mellőlem, mert nem fogtam két kézzel, mert rossz nők szennyes szoknyájához vagdostam, mert nem becsültem, - mint az oltári szentséget. De most megint visszatért, mint az árnyék, ha napfénybe fordul a gyalogösvény. Látod őt. Itt van a vállamon, a szememben, az ajkamon, a kezemen. És most messzire elmegyünk.

-111-

- Messze...

- Hogy senkit se lássunk az itteniek közül. Fenn, a Kárpátok között, hosszú gatyájú, setéztöld erdőben, ahol csak a vizesés jelenti az időt, van egy kis házam, amelyet annak rendeztem be, akit legjobban szeretek az életben. A fák ilyenkor úgy hallgatnak, mint a titkok. A hegyek lefujják a ködöt a völgyre. A tüznél anyóka guggol és kiszáradt kezeit boldogan melengeti. De nappal fénylik a novemberi nap, mint az öreg harcos sisakja. Jóemberek laknak a hegyek között, a törpék és jóságos manók maradvékai. A nőknek kék szemük van, mint az erdei virágnak. A férfiak hallgatagok. Fehér juhok és kis tehének legelnek a hegyoldalokban. A fekete varjak halkán szálldosnak, mint a mese. A fák néhol aranyból vannak és a patak úgy zug, mint a boldog bánat gondolata. A Tátra keblén fénylik a nap, az erdőben csend van, mint az öregek szívében. És az aranyszörű báránym megrázza a csengőjét a piros réteken. A multból csak a nagy fekete kutyát visszük magunkkal, mert ő ártatlan. Eljössz velem innen messzire?

-112-

- Elmegyek - felelt Gyöngyvirág s úgy érezte, hogy születése óta ismeri és szereti Don Kihótét, az ifjúságot, a *regényt*...

Vége.

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

4 Gyöngyvirág nagyanyja	Gyöngyvirág nagyanyja
6 acképalbumából való	arcképalbumából való
7 képeskönyv figurái	képeskönyv figurái
7 Ugyainigy volt	Ugyanigy volt
14 számított egy különóráért	számított egy különóráért
15 akarta megtanulni	akarta megtanulni
16 aranyfogu embert	aranyfogu embert.
18 Gyöngyvirág utána	Gyöngyvirág utána
19 svábbhegyi utnál	svábhegyi utnál
32 Flikné!»	Flikné!«
36 egg ismeretlen	egy ismeretlen
39 Gyöngyvirág e leshelyekről	Gyöngyvirág e leshelyekről
49 Leketséges, - felelt	Lehetséges, - felelt
52 Gyöngyvirág a családi	Gyöngyvirág a családi
56 Gyöngyvirág egyszer	Gyöngyvirág egyszer
59 vágott a dicsérethez.	vágott a dicsérethez,
60 Gyöngyvirág lesütötte	Gyöngyvirág lesütötte
60 különböző ürügyek	különböző ürügyek
60 együtt a svábhegyről	együtt a Svábhegyről
67 hosszadalmasau nézte	hosszadalmasan nézte
67 volna a szobából!	volna a szobából
69 állitana be a Svábsegyre	állitana be a Svábhegyre
71 Sándo.t magamnál	Sándort magamnál
72 asszonyok. akik	asszonyok, akik
80 bejárogató színésze e	bejárogató színészeket
86 ugattak a kegyen	ugattak a hegyen
86 kis szij voll	kis szij volt
90 kiáltott a »grófné«	kiáltott a »grófné«
93 így szólt a	így szólt a
94 egy óriásé	egy óriásé
96 látszott. mint	látszott, mint
100 mint egy csirkét	mint egy csirkét
101 akinek azt mondjak	akinek azt mondják
104 «Verjen meg!«	»Verjen meg!«
104 tett sz asztalra	tett az asztalra
106 hog átlvagoljon	hogy átlvagoljon

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BUKFENC ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright

law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR

BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable

donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.